

Vzdělávání a příprava učitelů základních škol k výuce problematiky obrany státu

Lukáš Pikner

Bakalářská práce
2022

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta logistiky a krizového řízení

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta logistiky a krizového řízení
Ústav ochrany obyvatelstva

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Lukáš Pikner**
Osobní číslo: **L19338**
Studijní program: **B2825 Ochrana obyvatelstva**
Studijní obor: **Ochrana obyvatelstva**
Forma studia: **Kombinovaná**
Téma práce: **Vzdělávání a příprava učitelů základních škol k výuce problematiky obrany státu**

Zásady pro vypracování

1. Zpracujte historicko-právní vstup do řešené problematiky.
 2. Pojednejte o aktuálních přístupech k řešení problematiky vzdělávání a přípravy učitelů základních škol České republiky k výuce problematiky obrany státu.
 3. Porovnejte předchozí a současné přístupy ve vzdělávání a přípravě učitelů základních škol České republiky k výuce problematiky obrany státu.
 4. Navrhněte zefektivnění vzdělávání a přípravy učitelů základních škol České republiky k výuce problematiky obrany státu.
-

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

1. GERHÁT, Ivan. *Příprava občanů k obraně státu: příručka pro učitele základních a středních škol*. 2. vydání. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – Vojenský historický ústav Praha, 2018. ISBN 978-80-7278-728-9.
2. Ministerstvo obrany. *Koncepce přípravy občanů k obraně státu 2019–2024*. In: pokos.army.cz [online]. Praha, 2019. [cit. 9. 9. 2021]. Dostupné z: https://www.pokos.army.cz/sites/pokos.army.cz/files/dokumenty/zakladni-stranka/koncepce_pokos_2019-2024_final.pdf.
3. Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. *Obranná stratégia Slovenskej republiky*. Bratislava: Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2021. ISBN 978-80-89261-86-4.
4. VILÁŠEK, Josef a GERHÁT Ivan. *Příprava občanů k obraně státu*. Praha: Falešník Ondřej –FALON, 2017. ISBN 978-80-87432-24-2.

Další odborná literatura dle doporučení vedoucího práce.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Jan Kyselák, Ph.D.**
Ústav ochrany obyvatelstva

Datum zadání bakalářské práce: **1. prosince 2021**

Termín odevzdání bakalářské práce: **13. května 2022**

L.S.

doc. Ing. Zuzana Tučková, Ph.D.
děkanka

prof. Ing. Dušan Vičar, CSc.
ředitel ústavu

V Uherském Hradišti dne 1. prosince 2021

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že:

- bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- podle § 60 odst. 1 autorského zákona má Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na bakalářské práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou obsahově totožné.

V Uherském Hradišti, dne: 13. 5. 2022

Jméno a příjmení studenta: Lukáš Pikner

.....
podpis studenta

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá vzděláváním a přípravou učitelů základních škol k výuce problematiky jako součást přípravy občanů k obraně státu. Teoretická část je na základě literární rešerše zaměřena na genezi a vývoj výuky branné výchovy na základních školách. Dále řeší aktuální přístupy ke vzdělávání a přípravě učitelů základních škol k výuce problematiky přípravy občanů k obraně státu.

V praktické části jsou výstupem návrhy k zefektivnění vzdělávání a přípravy učitelů základních škol k výuce problematiky obrany státu. Návrhy jsou rozpracovány na základě výsledků komparace a názorové hladiny odborníků z oblasti školství, armády i akademické půdy.

Klíčová slova: Branná výchova, obrana státu, příprava osob, výukové metody.

ABSTRACT

The bachelor's thesis deals with the education and preparation of elementary school teachers to teach the issue as part of the preparation of citizens to defend the state. Based on the literature research, the theoretical part is focused on the genesis and development of military education in primary schools. It also deals with current approaches to education and the preparation of primary school teachers to teach the issue of preparing citizens to defend the state.

In the practical part, the output is suggestions for streamlining education and preparation of primary school teachers to teach the issue of state defense. Proposals are elaborated on the basis of comparison results and the level of opinion of experts from the field of education, the military and academia.

Keywords: Military education, preparation of citizens, state defense, teaching methods.

V první řadě bych rád poděkoval svému vedoucímu práce panu Ing. Janu Kyselákovi, Ph.D. za vedení bakalářské práce, cenné rady, vstřícnost a hlavně trpělivost.

Chtěl bych také poděkovat odborníkům z řešené problematiky za jejich věnovaný čas a otevřenost při sběru dat v rámci rozhovorů. Jsou to prof. Ing. Pavel Otřisal, Ph.D., MBA, kpt. Mgr. Emil Kamenský, Ing. Miroslav JURENKA, Ph.D., Mgr. Olga Halášová, Ph.D. a Mgr. Rostislav Novotný.

V neposlední řadě patří veliké díky mé ženě Martině za podporu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 HISTORICKO - PRÁVNÍ VÝCHODISKA ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY	12
1.1 BRANNÁ VÝCHOVA NA ŠKOLÁCH	12
1.1.1 Meziválečné období	12
1.1.2 Poválečné období	14
1.2 PŘÍPRAVA UČITELŮ NA VÝUKU BRANNÉ VÝCHOVY	15
1.2.1 Meziválečné období	16
1.2.2 Poválečné období	17
1.3 DÍLČÍ ZÁVĚR.....	19
2 AKTUÁLNÍ PŘÍSTUPY KE VZDĚLÁVÁNÍ A PŘÍPRAVĚ UČITELŮ ZÁKLADNÍCH ŠKOL K VÝUCE PROBLEMATIKY OBRANY STÁTU	20
2.1 PRÁVNÍ PODPORA ŘEŠENÉ OBLASTI	20
2.2 KONCEPCE POKOS.....	22
2.2.1 Koncepce na roky 2013–2018.....	22
2.2.2 Koncepce na roky 2019–2024.....	23
2.3 NÁSTROJE PRO VZDĚLÁVÁNÍ A PŘÍPRAVU UČITELŮ V OBLASTI OBRANY STÁTU.....	24
2.3.1 Akreditované školení pro učitele základních škol.....	24
2.3.2 Prezentační program pro základní školy	26
2.3.3 Příručka Ministerstva obrany pro učitele základních a středních škol.....	27
2.3.4 Prezentace armády České republiky na veřejnosti.....	28
2.3.5 Internet a sociální sítě.....	28
2.4 OBSAH PŘÍPRAVY ŽÁKŮ ZÁKLADNÍCH ŠKOL K OBRANĚ STÁTU NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH	29
2.4.1 Obsah, metody a formy výuky	30
2.4.2 Problematika obrany státu v rámcových vzdělávacích programech	31
2.5 DÍLČÍ ZÁVĚR.....	32
II PRAKTICKÁ ČÁST	33
3 KOMPARACE PŘÍSTUPŮ KE VZDĚLÁVÁNÍ UČITELŮ ZÁKLADNÍCH ŠKOL K VÝUCE PROBLEMATIKY OBRANY STÁTU V MINULOSTI A V SOUČASNÉ DOBĚ	34
3.1 PŘÍSTUPY KE VZDĚLÁVÁNÍ UČITELŮ.....	34
3.2 SPOLEČENSKÉ POSTAVENÍ A ODMĚŇOVÁNÍ UČITELŮ	37
3.3 POLITICKÝ VLIV NA VÝUKU PROBLEMATIKY OBRANY STÁTU	39
3.4 SPOLUPRÁCE S ARMÁDOU NA VZDĚLÁVÁNÍ A PŘÍPRAVĚ UČITELŮ	40
3.5 VÝSLEDKY KOMPARACE.....	42

4	ZEFEKTIVNĚNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A PŘÍPRAVY UČITELŮ ZÁKLADNÍCH ŠKOL K VÝUCE PROBLEMATIKY OBRANY STÁTU	44
4.1	NÁZOROVÁ HLADINA NA AKTUÁLNÍ PŘÍSTUPY K PŘÍPRAVĚ UČITELŮ ZÁKLADNÍCH ŠKOL K VÝUCE PROBLEMATIKY OBRANY STÁTU.....	44
4.2	NÁVRH NA ZEFEKTIVNĚNÍ PROCESU VZDĚLÁVÁNÍ A PŘÍPRAVY UČITELŮ	58
4.2.1	Akreditované školení POKOS pro učitele	58
4.2.2	Komunikace s rodiči.....	59
4.2.3	Webové stránky POKOS.....	59
4.2.4	Pedagogické fakulty vysokých škol	59
4.2.5	Krajská vojenská velitelství	60
4.2.6	Literatura	60
4.2.7	Prezentační programy pro základní školy a projektové dny s přítomností AČR na ZŠ	61
4.2.8	Spolupráce s armádou České republiky	61
4.2.9	Rámcové vzdělávací programy	62
	ZÁVĚR	63
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	65
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	70
	SEZNAM OBRÁZKŮ	72
	SEZNAM TABULEK.....	73

ÚVOD

Bakalářská práce je zaměřena na přípravu občanů k obraně státu, a to konkrétně učitelský sbor a jeho vzdělávání a přípravu k výuce této problematiky. Téma jsem si vybral, protože sloužím jako voják a velkou část své kariéry jsem strávil s armádními nováčky. Byl jsem svědkem prvotního setkání „civilistů“ s armádním prostředím. Formování vlastenectví, touha po obraně vlasti a touha být společnosti prospěšný se u mladých lidí mnohdy vytváří už ve školním věku. Když jsem byl v USA na kurzu u námořní pěchoty (USMC Drill Instructor), byl jsem ohromený tím, jak je místní systém přípravy občanů k obraně státu dovedený k dokonalosti, a to od mateřských školek až po vysoké školy. Bakalářská práce se zaměřuje na důležité období v rámci školního věku. Základní školy, jejich učitelé a krajská vojenská velitelství jsou základním kamenem celého systému přípravy občanů k obraně státu. Vzdělávání a příprava našich učitelů není jenom o praktických dovednostech. Budování vlastenectví skrze nauku o historii českého státu, osobnostech, které stály za zrodem naší republiky, a důležitých milnicích (v jejím vývoji), je mnohdy mnohonásobně účinnější cesta, jak v člověku probudit vlastence, člověka, který respektuje společnost, člověka, který má zájem o blaho země a byl by se pro jeho dobro ochoten obětovat. A jak se říká: „*Jenom ten co hoří, může zapálit jiného*“. Zvláště základní školy jsou místem, kde se formuje osobnost vlastence. Je to jeden z hlavních úkolů pedagogů. Pedagog mnohdy tráví s žáky více času jak rodič, proto se hlavně on stává velkým názorovým influencerem. Pedagog také nejlépe ví, jaké metody při výuce využít, a jak žákům složitou problematiku zjednodušit. V drtivé většině koncepcí a strategických dokumentů se dozvíme, že pedagog hraje klíčovou roli v přípravě občanů na krizové situace a případnou přípravu na obranu státu. Logicky tedy i pedagog musí mít náležité vzdělání a být připraven žákům problematiku jasně a srozumitelně podat. I proto je bakalářská práce zaměřena na proces vzdělávání a přípravy učitelů základních škol k výuce problematiky obrany státu.

Cílem bakalářské práce je navrhnout zefektivnění současného procesu vzdělávání a přípravy pedagogů základních škol k výuce problematiky obrany státu.

Teoretická část má dvě kapitoly. První se zabývá historicko - právním vstupem do řešené problematiky a druhá kapitola se zaměřuje na aktuální přístupy ke vzdělávání a přípravě učitelů základních škol k výuce problematiky obrany státu.

V praktické části je porovnávána problematika bakalářské práce v době minulé a současné. Jsou zde uvedeny návrhy na zefektivnění procesu vzdělávání a přípravy učitelů základních

škol k výuce problematiky obrany státu, které jsou podloženy názorovou hladinou odborníků, a komparace samotné.

Jako metody zpracování pro praktickou část bakalářské práce byly zvoleny metody komparace a rozhovory s odborníky, které byly využity pro návrhy na zefektivnění současného procesu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 HISTORICKO - PRÁVNÍ VÝCHODISKA ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY

Historický vývoj branné výchovy, potažmo obrany státu, je důležité popsat z důvodu zjednodušení pochopení systému současného stavu vzdělávání a přípravy učitelů základních škol k výuce problematiky obrany státu.

1.1 Branná výchova na školách

Záměrné organizování přípravy mládeže k obraně se přeneslo nejen na základní školy v druhé polovině minulého století, vlivem velkých válečných střetnutí v Evropě. Všudypřítomná hrozba válečného konfliktu nutila vlády k rychlejší přípravě mladých bojeschopných mužů na válečné nasazení. Vládní záměry často nebyla schopna armáda realizovat, tudíž se musely zapojit i jiné instituce, zejména školy. Ty ve vojenské přípravě suplovaly určité prvky vojenského výcviku. Vznikla a vyvinula se tzv. předvojenská výchova, která se vžila a přetrvala desítky let pod názvem branná výchova (Pavlík, 1981).

1.1.1 Meziválečné období

Branná výchova se v letech 1918–1930 netěšila velké pozornosti. Na školách nebyla zavedena vůbec a v zanedbatelné míře existovala v organizacích a spolcích převážně tělovýchovného zaměření. Československá obec sokolská, navazující na své tradice z Rakouska - Uherska, byla jednou z největších organizací a je právem považována za jednu z prvních forem veřejné branné výchovy. Roku 1862 jí založili Miroslav Tyrš a Jindřich Fügner. Sokol v roce 1938, kdy dosáhl největšího počtu členů, čítal 639 tisíc Sokolů (Matička, 1978).

O branné výchově v našem státě se začíná mluvit tehdy, kdy už je nebezpečí napadnutí našeho státu fašistickým Německem nevyhnutelné. Na přelomu let 1933/34 byl připravený zákon o branné výchově, nicméně občanské a politické neshody způsobily, že první zákon "O branné výchově" byl schválen až v roce 1937 (Baxa a Vaigl, 1986).

Zákon č. 184/1937 Sb. z 1. července 1937 a jeho §11 uzákonil zařazení branné výchovy do škol, a ta tak byla povinná pro žáky a studující na veřejných školách všech druhů i stupňů. Podle učebních textů Novotného (Pavlík, 1981) nebyl vytvořen samostatný předmět, ale branná výchova se měla prolínat všemi vyučovacími předměty jako výchovný prostředek.

Zákon byl složen ze tří hlav:

1. Všeobecná ustanovení;
2. Branná výchova ve školách;
3. Branná výchova mimo školu.

Branná výchova mravní, nauková a tělesná, byla povinná pro všechny ode dne, kdy byli školou povinní. Ve školním roce, kdy žák dovršil 14 let, se jej týkal výcvik v pomocných a ochranných službách. Branný výcvik se týkal žáků, kteří ve školním roce dovršili 17 let (Československá republika, 1937).

Žáci se díky praktickým cvičením branné výchovy dostali i mimo školu kde se například učili:

- Pořadová cvičení vojenská;

žáci se učili, jak si nastoupit, pochodovat, provést obrat apod.

- Orientace v přírodě;

obsahem byla orientace v terénu, určování světových stran, směr východu a západu slunce. Starší žáci se učili pracovat s kompasem a orientovat se podle hvězd. Učili se také využívat znaků přírody k určení severu.

- Orientace na mapě a čtení z mapy;

žáci probírali druhy map a jejich popis. Čtení z mapy a její využití ke správné orientaci a určení směru.

- Panoramatický náčrt;

panoramatický náčrt sloužil k rychlé orientaci v terénu, při pozorování části krajiny, který byl srozumitelný i pro další pozorovatele (Mervart, 1936).

Vojenská správa dohlížela na plnění zákona "O branné výchově" a měla zásadní vliv na realizaci výcviku. Myšlenkové proudy v branné výchově se odrážely v koncepcích západních států, k nimž bylo Československo smluvně vázáno (Matička, 1978).

Průtahy ve vydání zákona č. 184/1937 způsobily, že jej nebylo možno v maximální možné míře realizovat v praxi, protože s příchodem března roku 1939 byly veškeré vlastenecké záměry a aktivity potlačeny.

1.1.2 Poválečné období

Ukončení druhé světové války bylo pro obyvatelstvo obrovská úleva a euforie, při níž se také po roce 1945 zapomnělo na jakékoliv prvky branné výchovy u obyvatelstva (Kavan, 2011).

Po druhé světové válce se projednávalo, že by se branná výchova vyučovala jako samostatný předmět, zakotvený ve školních osnovách. Výsledek byl ale takový, že se výuka branné výchovy začlenila mezi zdravotní výchovu, tělesnou výchovu, chemii nebo mezi cvičení v přírodě. V roce 1948 došlo k upozadění branné výchovy, ale již v roce 1951 doznala branná výchova důrazných změn a byla formována socialistickým směrem. Oporou byl zákon o branné výchově č. 92/1951 Sb. Tělesná příprava se rozšířila o jednu hodinu týdně a rozrostla se o fyzickou zdatnost, zdravotní přípravu a střelecké a bojové dovednosti. Díky výnosu, který byl vydán ve školním roce 1952/1953, začala branná výchova prostupovat všemi předměty (Chlíbková, 2010).

V roce 1953 vyšel Zákon o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon) č. 31/1953 Sb., který ustanovil školní docházku na osmiletou. Změnil tak ustanovení zákona č. 95/1948 Sb. o základní úpravě jednotného školství (školský zákon), který stanovoval školní docházku na devítiletou. Ve školském zákoně z roku 1953 můžeme spatřovat vliv socialismu a snahu přiblížit československé školství sovětské ideologii. Už jenom rozdíl v úvodním ustanovení zákonů je jasným signálem, kam bude československé školství směřovat.

Změna délky školní docházky způsobila, že ve školním roce 1953/54 ukončili základní školu žáci dvou ročníků. Byla tedy zavedena přechodná opatření, kdy žáci dřívějších 8. ročníků mohli buď pokračovat ve studiu v deváté třídě, nebo zvolit učiliště státních pracovních záloh, ale volbou mohlo být také setrvání na původní škole a zde absolvovat jednorocní učební kurz (Morkes, 2010).

Branná výchova nebyla pro žáky a mládež atraktivní. Její monotónní podání a až vojenská organizovanost nebyly pro mladé posluchače zajímavé, a i proto ve druhé polovině 50. let 20. století školy obdržely pokyny pro poskytování první pomoci a organizování škol v přírodě, kde se měla branná výchova procvičovat. (Pechánek, 1984).

Přelom 50. a 60. let byl ve znamení masových příprav obyvatel k civilní obraně se zaměřením na základní první pomoc, hašení požárů a protichemickou přípravu. S časovou dotací dvacet hodin se příprava organizovala pod záštitou různých společenských organizací.

Školení probíhala jak teoretickou, tak i praktickou formou výuky, kde u praktické části nebylo po vynaloženém úsilí dosaženo očekávaných výsledků (Matička, 1978).

Po sovětské okupaci roku 1968 bylo jedním ze zásadních usnesení předsednictva Ústředního výboru Komunistické strany Československa zaměření k otázkám branné výchovy obyvatelstva. V březnu roku 1971 proběhlo Usnesení Ústředního výboru Komunistické strany Československa “O jednotném systému branné výchovy obyvatelstva ČSSR“, které vycházelo z leninských závěrů, že morálně politická složka je jádrem branné výchovy a že budování socialismu a jeho obrana jsou základní osnovou branné výchovy (Matička, 1978).

V roce 1971 byla na druhém stupni zavedena branná výchova jako povinný vyučovací předmět (Pechánek, 1984).

V roce 1973 vstupuje v platnost zákon č. 73/1973 Sb. o branné výchově, který si stanovuje za hlavní cíl zavedení branné výchovy dosáhnout, *„aby každý československý občan cítil vysokou odpovědnost za osud své socialistické vlasti, byl vždy připraven postavit se na její obranu a obětavě bojovat za její svobodu a nezávislost, za vítězství komunismu v naší vlasti“* (Československá socialistická republika, 1973).

Struktura branné výchovy byla velmi podobná s SSSR. Socialistické státy se opíraly o leninské učení o obraně vlasti, které bylo součástí marxismu-leninismu (Mecerodová, 2020).

V tomto období byly pevně stanoveny a formulovány cíle a obsahy branné výchovy. Vojensko - politické propojení s brannou výchovou na školách mělo jasně daný směr, který byl někdy až demagogicky vynucován. Výuka branné výchovy zanikla se změnou režimu v roce 1989 a formálně zákonem č. 217/1991 Sb. o zrušení zákona č. 73/1973 Sb. o branné výchově.

1.2 Příprava učitelů na výuku branné výchovy

I následující kapitola je rozdělena do dvou časových období. Přípravu učitelů na výuku branné výchovy poznamenalo v historii několik zásadních okamžiků, které jsou v následujících podkapitolách v časové logičnosti popsány.

1.2.1 Meziválečné období

Pro oblast školství byl zřízen podle č. 2/1918 Sb. ze dne 2. listopadu 1918 Úřad pro správu vyučování a národní osvětu, tento název byl později přejmenován na Ministerstvo školství a národní osvěty (Klokočová, 2006).

Po konci 1. světové války byly v Československé republice vyhlášovány požadavky na zbavení se rakouského nánosu a převýchově národa v oblastech kulturních a školských. To mělo přivést československé školy ke svobodným, demokratickým a pokrokovým institucím. Absence strachu z vojenského ohrožení způsobila vymizení určitých forem předvojenské výchovy a otázka přípravy mladé generace k obraně státu se léta vůbec neřešila (Reitmayer, 1980).

Postupem času se ale začala předvojenská výchova dostávat do popředí a armáda začala vyvíjet tlak na veřejnost, která byla zastoupena rodinami, školami, státními orgány apod., aby i ona převzala díl odpovědnosti v přípravě na obranu státu. Pedagogové odmítali zásahy armády do škol a hájili zásadu, že výchova mládeže je předmětem školy, nikoliv vojenské péče. Část učitelské veřejnosti projevil odpor k zavádění branné výchovy do škol, ve kterém viděl militarizaci školského systému (Pavlík, 1981; Matička, 1978).

Dle Dolenského vydalo Ministerstvo školství a národní osvěty na podporu branné výchovy osnovy pro učitele, na nichž se dále podílelo ministerstvo vnitra, ministerstvo zdravotnictví a tělesné výchovy a ministerstvo národní obrany. V osnovách byla výuka branné výchovy pro pedagogy blíže specifikována (Dolenský, 1937).

Učitelé dostali za úkol v žácích posilovat lásku k národu a k Československé republice obecně, úctu k prezidentu republiky, respekt a zájem o československou armádu a zájem o CPO v obci. Žáci nižšího stupně národní školy se měli především orientovat v poplachových signálech a evakuaci třídy (Trnka, 1938).

Ministerstvo školství a národní osvěty se řídilo zákonem č. 292/1920 Sb., jímž se upravovala správa školství. V něm není o branné výchově žádná zmínka. Následně zákon č. 184/1937 Sb. o branné výchově upravuje pro učitele oblasti, o které se jejich výuka rozšíří. Podkladů pro výuku bylo pro učitele v meziválečném období nepřeberné množství a i kvalita učebnic byla dle praktické části diplomové práce Kůsově (Kůsová, 2013) na danou dobu překvapivě vysoká.

Fašistický režim, který se v Německu dostal k moci roku 1933, byl aktivátorem školských úřadů v otázce posílení a z kvalitnějších vlastenecké a tělesné výchovy. Byl to také impuls pro

mnohé pedagogy, kteří změnilí svůj názor a vztah k zajišťování obrany země. V letech 1934 a 1935 byla provedena úprava učebních plánů, do kterých postupně pronikaly prvky branné výchovy (Pavlík, 1981; Friml a Hanousek, 1986).

Březen roku 1939 znamenal pro pedagogy konec v dosavadním vývoji školství a příprav učitelů na brannou výchovu, protože se zákonem č. 105/1939 Sb. jímž se zbavuje účinnosti zákon ze dne 1. července 1937, č. 184 Sb.z. a n., o branné výchově, a předpisy jej provádějící, se branná výchova a veškeré vlastenecké myšlenky na dlouhá léta vytratily z českých škol.

1.2.2 Poválečné období

Zákon z roku 1948 změnil osmiletou školní docházku a prodloužil docházku na devět roků a současně s tím pozměnil celou strukturu školského systému, nicméně již v roce 1953 se zákon měnil. Zkracoval povinnou školní docházku o jeden rok a měnil školský systém.

Pokyn pro učitele k vedení hodin branné výchovy po 2. světové válce zní, že výuka předmětu by měla být semknutý pracovní celek a měla by být zmenšeným obrázkem života, především života radostného a zdravého. Začátek výuky by měl mít veselý úvod, hravý styl a probudit v žácích zapálení pro výuku. Průprava žáků má směřovat k vědomé a všestranné práci a pak již závodí svojí obratností, silou, rychlostí a pohotovostí mezi sebou, vedle sebe i proti sobě. Vyzdvihuje se poctivost, spravedlnost a cena společného úsilí (Schneebergrová, 1947).

Pro přípravu učitelů na výuku branné výchovy došlo v listopadu roku 1951 k zásadním změnám zavedením zákona o branné výchově č. 92/1951 Sb. V zákoně, který je mimo jiné spolupodepsaný armádním generálem Čepičkou, se objevuje dobrovolná organizace Svaz pro spolupráci s armádou, později známá pod zkratkou SVAZARM. Jak uvádí Matička, SVAZARM vznikl v září roku 1951 jako obdoba sovětské branné organizace DOSAAF (Matička, 1978). Následně zákon o reorganizaci branné výchovy č. 87/1952 Sb. školám a učitelům upřesňuje, že v přechodné době do 31. srpna 1953 je branná výchova ve školách povinná a pro její provádění platí zásadní směrnice vydané ministerstvem národní obrany. Armáda se tedy naplno propojuje s učitelským sborem a má zásadní slovo ve formování branné výchovy na školách.

Školský zákon č. 31/1953 Sb. také hned v úvodním ustanovení nařizuje, že „*velkému poslání socialistické školy musí odpovídat taková příprava a vzdělání učitelů, hlavních to činitelů ve školní výchově mládeže, které zajistí vysokou ideovou i odbornou úroveň jejich pedagogické práce*“ (Československá republika, 1953).

Jak Matička uvádí, naplňování cílů branné výchovy se nedařilo (viz. Kapitola 1.1.2) a tak se v roce 1966 Ministerstvo školství ČSR rozhodlo vzkřísit brannou výchovu tím, že ji jako předmět začlenilo do výuky fakulty přírodovědecké, tělesné výchovy a sportu, filozofické a matematicko-fyzikální. Problematika branné výchovy se stala pro budoucí pedagogy povinným předmětem. Mnozí pedagogičtí pracovníci nekladli na brannou výchovu velký důraz, což se ale s příchodem vyhocených mezinárodních vztahů postupně měnilo (Matička, 1978).

Vyhláška ministerstva školství a kultury, kterou se vydávají studijní předpisy pro vysoké školy č. 25/1966 Sb. uváděla, že *„počet týdenních hodin přednášek, seminářů a cvičení v denním studiu je maximálně 30 hodin. Do tohoto počtu se nezahrnují hodiny věnované vojenské přípravě, tělesné výchově a výuce jazyků, pokud netvoří organickou součást studijního oboru“* (Československá socialistická republika, 1966).

Po sovětské okupaci roku 1968, přijetí řady restrikcí ve školském systému a výměně kádrů na důležitých postech nastala pro učitele řada změn. Uvolněná atmosféra mezi obyvateli a ve školství v otázce branné výchovy v letech 1966 byla na 13. sjezdu Komunistické strany Československa podrobena velké kritice a bylo upozorňováno na ideologickou nebezpečnost pacifismu a liberalismu. Učitelé nevěnovali branné výchově potřebnou pozornost a dokonce se objevovali názory, že by se měla branná výchova na školách omezit (Matička, 1978, Baxa a Vaigl, 1986).

Učitelé byli nuceni pojmout brannou výchovu striktně jako politický úkol a v podstatě se dá říct, že branná výchova byla v této době jedna z nejtypičtějších součástí komunistické výchovy. Usnesení předsednictva ÚV KSČ o jednotném systému branné výchovy obyvatelstva ČSSR z roku 1971 právně zabezpečil „Zákon o branné výchově“ z roku 1973, který byl velkým mezníkem v pojetí branné výchovy nejen pro učitele.

Zákon o branné výchově č. 73/1973 Sb. Ministerstvu školství České socialistické republiky nařizoval, že *„zabezpečuje přípravu pedagogických pracovníků pro brannou výchovu ve školách a ve výchovných zařízeních“* (Československá socialistická republika, 1973), čímž podpořil a podchytil politické vzdělávání a přípravu učitelů na výuku branné výchovy.

Jak uvedl Matička, v mladém člověku byl spatřován potenciální pomocník pro podporu a pozdější doplnění ozbrojených složek při obraně státu v míru i ve válce. Ve skriptech pro budoucí pedagogy se kladl velký důraz na to, že je potřeba, aby mládež pochopila nutnost se připravovat na obranu státu. Z toho vycházel i systém vzdělávání a přípravy učitelů, kteří

měli systematicky a jednotně působit na žáky. Důležitost se kladla na ideovou i odbornou stránku. Jako samozřejmost se také brala snaha o zdokonalování se v teorii i praxi branné výchovy (Matička, 1978).

V roce 1984 byl vydán Zákon o soustavě základních a středních škol (školský zákon) č. 29/1984 Sb., který uváděl, že „*smyslem a hlavním úkolem výchovy a vzdělávání je připravit mládež pro život a práci v rozvinuté socialistické společnosti a obranu socialistické vlasti. Hlavní úloha při plnění tohoto úkolu připadá škole*“ (Československá socialistická republika, 1984).

Po změně režimu v roce 1989 se na dlouhá léta přestala branná výchova ve školách vyučovat.

1.3 Dílčí závěr

Vzdělávání a příprava učitelů na výuku problematiky obrany státu měnila ve své historii podobu nesčetněkrát. Příprava učitelů na brannou výchovu byla v mapovaném období leckdy opomíjena, jindy ideologicky vyžadována nebo naopak úplně odstraněna ze systému přípravy obyvatel. Bylo ale také období, kdy branná výchova jako součást vzdělávání a přípravy pedagogů, nebyla učitelským sborem kladně přijata. Vlivným aspektem byla vždy politická a bezpečnostní situace našeho státu. Můžeme pozorovat, že se v historii opakovala ztráta vybudovaného systému vzdělávání a přípravy v otázkách branné výchovy.

2 AKTUÁLNÍ PŘÍSTUPY KE VZDĚLÁVÁNÍ A PŘÍPRAVĚ UČITELŮ ZÁKLADNÍCH ŠKOL K VÝUCE PROBLEMATIKY OBRANY STÁTU

V dnešní době, kdy je armáda plně profesionální, se vytratily tradiční vazby mezi příslušníky ozbrojených sil a občany našeho státu. Zrod koncepce byl logický krok ke zkvalitnění a posílení účasti Ministerstva obrany na přípravě občanů k obraně státu. Její implementace vede také k posílení uznání a důvěry v armádu v demokratické společnosti a zvýšení občanského povědomí o významu přípravy občanů k obraně státu. Potřeba edukace pedagogických pracovníků v návaznosti na přípravu občanů v této problematice řeší v pořadí druhá Koncepce přípravy občanů k obraně státu. Přístupy ke vzdělávání a přípravě učitelů základních škol k výuce problematiky obrany státu byly dle aktuální Koncepce přípravy občanů k obraně státu 2019–2024 nejzávažnějším zjištěným nedostatkem. Rozbor obou koncepcí ukazuje aktuální přístup k problematice.

2.1 Právní podpora řešené oblasti

Jako hlavní výchozí zákon pro přípravu občanů k obraně státu je Zákon č. 222/1999 Sb., konkrétně § 52 Příprava občanů k obraně státu. Pro učitele z něj vyplývá, že příprava občanů k obraně státu má vzdělávací charakter a provádí se zejména na základních a středních školách. Dle výše zmíněného zákona § 6 odst. 1 písm. g) vláda řídí POKOS a provádí vzdělávací, výchovnou a osvětovou činnost v této oblasti. Podle § 5 odst. 1 písm. i) vláda schvaluje koncepci přípravy občanů k obraně státu, ze které vyplývá, že příprava pedagogů je jedním z pilířů celého procesu. Koncepci zpracovává Ministerstvo obrany ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.

Zákon č. 222/1999 Sb. o zajišťování obrany České republiky přesněji v § 52 definuje že: (Česko, 1999)

- příprava občanů k obraně státu je dobrovolná, pokud tento zákon nebo zvláštní právní předpis nestanoví jinak;
- za stavu ohrožení státu nebo válečného stavu je příprava občanů k obraně státu povinná;
- příprava občanů k obraně státu zahrnuje zejména zdravotnickou přípravu, přípravu k civilní obraně, zájmovou činnost s technickým a sportovním zaměřením, přípravu

obyvatelstva k sebeobraně a vzájemné pomoci a další činnosti spojené s branností a se zabezpečením přípravy k obraně státu;

- příprava občanů k obraně státu má charakter vzdělávání a provádí se v rámci základního a středního vzdělávání i v rámci jiné státem uznané vzdělávací činnosti. Občany k obraně státu připravují zejména školy, školská zařízení a další vzdělávací zařízení;
- na přípravě občanů k obraně státu se mohou podílet i občanská sdružení, církve, náboženské společnosti a další právnické osoby podle svého účelu a poslání v součinnosti s územními samosprávnými celky;
- za přípravu občanů k obraně státu podle tohoto zákona a podle zvláštních právních předpisů odpovídají ministerstva, správní úřady a územní samosprávné celky. Ministerstvo spolupracuje s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy na zabezpečení odborné složky obsahu vzdělávání ve vydávaných učebních dokumentech v oblasti přípravy občanů k obraně státu.

Další podpůrný dokument se nazývá Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Do vzdělávání v České republice byl zaveden zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Rámcový vzdělávací program je dalším z nástrojů, kterým MŠMT definuje nejen očekávané výstupy žáků ZŠ a VG. Revize rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání je platná od 1. 9. 2021.

Příprava občanů k obraně státu probíhá formou vzdělávání, které se v současné době realizuje na základních i středních školách. Předměty jako Výchova k občanství a Člověk a společnost jsou zařazeny do aktualizovaného Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Z poslední aktualizace programu byly z očekávaných výstupů odstraněny dovednosti jako – „rozumí povinnostem občana při zajišťování obrany státu“ nebo „uvede příklady mezinárodního terorismu a zaujme vlastní postoj ke způsobům jeho potírání, objasní roli ozbrojených sil ČR při zajišťování obrany státu a při řešení krizí nevojenského charakteru“ (Česko, 2021).

„Proti společné snaze MŠMT ČR a MO ČR zavést do školních osnov novodobou verzi branné výchovy se zvedla silná vlna nevole s odkazem na dřívější politický režim a praktiky z dob studené války“ (Mičánek, 2014).

2.2 Koncepce POKOS

Koncepce POKOS je dokumentem Ministerstva obrany, kde o jeho vzniku rozhodla vláda na základě analýzy stavu plnění Zákona č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky. Sekce obranné politiky strategie Ministerstva obrany byla pověřena k řízení a koordinaci meziresortní a resortní pracovní skupiny, která stála za zrodem první koncepce, která byla schválena Usnesením vlády České republiky č. 38 ze dne 16. ledna 2013. Druhá koncepce byla přijata dne 1. dubna 2019 a je vytvořena pro roky 2019–2024.

Koncepce uvádějí, že jejich cílem je rozvíjení zásad stanovených Bílou knihou o obraně, Bezpečnostní strategií ČR a Obrannou strategií ČR. Dále obsahují opatření k implementaci koncepčních záměrů, které jsou časově ohraničeny a jsou zde určena odpovědná ministerstva za zadané úkoly.

2.2.1 Koncepce na roky 2013–2018

Koncepce měla za úkol systematicky rozšířit přípravu občanů zaměřenou na nevojenské krizové situace o přípravu občanů k obraně státu. Přitom vychází z možnosti využití shodných aspektů obou částí přípravy občanů na krizové situace (vojenské i nevojenské) s cílem zamezit zdvojení činností.

V pětiletém období implementace Koncepce do praxe bylo hlavním úkolem posílit roli Ministerstva obrany i ostatních zainteresovaných resortů při zvyšování připravenosti občanů k obraně v případě krizových situací a vytvořit podmínky pro jejich aktivní zapojení a připravenost k obraně státu (Gerhát, 2012).

V Koncepci je zdůrazněna klíčová role občana a potřeba jeho aktivního a samostatného přístupu při získávání znalostí, dovedností, informací a způsobů chování, které bude moci využít v případě účasti na zajišťování obrany státu. V době míru je hlavní motivací občanů možnost využití získaných znalostí ve svém osobním a profesním životě.

Cílem Koncepce je rovněž identifikovat opatření, jejichž prostřednictvím bude možné postupem času zlepšit a upevnit celkové povědomí veřejnosti o problematice přípravy občanů k obraně státu a o branné povinnosti a zesílit pocit její odpovědnosti za obranu vlasti.

Koncepce uvádí, že příprava budoucích i stávajících pedagogů vyučujících problematiku přípravy občanů k obraně státu na všech typech škol je z kvalitativního i časového hlediska základním pilířem provádění přípravy občanů k obraně státu. Příprava budoucích pedagogických pracovníků probíhá přímo na VŠ připravujících budoucí učitele podle

dokumentu „Začlenění tématik – Ochrana člověka za mimořádných událostí, péče o zdraví a dopravní výchova – do studijních programů pedagogických fakult“

2.2.2 Koncepce na roky 2019–2024

V pořadí druhá Koncepce Přípravy občanů k obraně státu byla schválena Usnesením vlády České republiky dne 1. dubna 2019. Její vznik je reakcí na výsledky v zavedení Koncepce POKOS, která byla přijata v roce 2013. Jak uvádí Jurenka, ukazuje to na neuspokojivou situaci v její realizaci. Pojednává o nových přístupech a úkolech vzdělávání v oblasti bezpečnosti a obrany státu (Jurenka, 2019).

Jedná se o koncepční dokument, který analyzuje současný stav a požadavky na cílový stav. Klade si za cíl zvýšit úroveň připravenosti občanů na řešení vojenských krizových situací a zlepšit tak kvalitu systému k zajištění bezpečnosti a obrany České republiky (Gerhát, 2019). Na základě provedené analýzy současného stavu byla identifikována následující pozitiva a nedostatky.

Kladné skutečnosti (Gerhát, 2019):

- zařazením problematiky POKOS do rámcově vzdělávacích programů pro základní vzdělávání ji od 1. září 2013 začali učitelé na základních školách vyučovat;
- udělení akreditace Ministerstvu obrany ze strany Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k provádění vzdělávacích programů a zároveň byly akreditovány programy vzdělávání pedagogických pracovníků;
- provádění součinnosti s ostatními věcně příslušnými ministerstvy podílející se na implementaci Koncepce přípravy občanů k obraně státu na roky 2013–2018 se zaměřením na výměnu zkušeností a plánování a koordinaci aktivit; zejména spolupráce s Generálním ředitelstvím Hasičského záchranného sboru České republiky, a to jak na ústřední, tak na regionální úrovni;
- zvýšení povědomí občanů o problematice obrany státu, díky efektivnímu využívání dostupných nástrojů v oblasti informačně-komunikačních aktivit.

Podstatné nedostatky (Gerhát, 2019):

- zařazování problematiky POKOS do výuky spíše jen okrajově;
- absence výukových materiálů a metodických pomůcek nebo jejich neaktuálnost;

- Národní institut pro další vzdělávání a prostřednictvím krajských vojenských velitelství také Ministerstvo obrany provádějí akreditovaná školení v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, účast na akreditovaných školeních pro učitele je nízká, školy o tuto aktivitu neprojevují zájem (podle šetření České školní inspekce nebyl do kurzu k POKOS nikdy vyslán žádný učitel z téměř 74 % základních a středních škol v České republice);
- chybí kontrola kvality programů vzdělávání pedagogických pracovníků a jejich poskytovatelů;
- nedostatečná edukace budoucích pedagogických pracovníků;
- absence osvěty v médiích a v prostředí internetu zvyšující povědomí veřejnosti o roli občana při obraně státu;
- nedostatečné využívání potenciálu sociálních sítí;
- absence přípravy občanů formou e-learningových kurzů či seminářů.

2.3 Nástroje pro vzdělávání a přípravu učitelů v oblasti obrany státu

V této kapitole jsou uvedeny nástroje, které slouží pedagogům jak k individuální, tak kolektivní přípravě a dalšímu vzdělávání v oblasti obrany státu.

2.3.1 Akreditované školení pro učitele základních škol

Příprava pedagogů je pilířem Koncepce POKOS. Akreditovaná školení jsou reakcí na odbornou nepřipravenost pedagogů, která je z objektivních důvodů u většiny z nich. Téma je pro ně relativně nové (Petra Čechová, 2021).

Akreditovaná školení pro učitele základních a středních škol v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků provádí Ministerstvo obrany. Školení jsou dostupná pro všechny pedagogy, jak současné, tak budoucí. Školení probíhají zpravidla na půdě krajských vojenských velitelství, popř. v obcích s rozšířenou působností. Každý, kdo absolvuje školení, obdrží certifikát o jeho absolvování. Školení jsou poskytována bezplatně, jsou vedena proškolenými lektory Ministerstva obrany (Gerhát, 2018), tak jak je tomu například i u sousedního Slovenska, kde Ministerstvo obrany Slovenské republiky podporuje přípravu pedagogického personálu využíváním svých vzdělávacích kapacit (Ministerstvo obrany Slovenské republiky, 2021).

Na školení jsou pedagogům představena stěžejní témata problematiky přípravy občanů k obraně státu, která jsou obsahem rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (Gerhát, 2018).

Obrázek 1 Pozvánka na akreditační školení (zkola.cz)

Přehled stěžejních témat (Gerhát, 2018):

- posláni Armády České republiky;
- branná povinnost;
- vojenská činná služba;
- humanitární mise a vojenské operace v zahraničí;
- bezpečnostní systém České republiky;
- krizové stavy;
- obrana státu;
- zapojení České republiky do mezinárodních organizací a jeho význam pro bezpečnost státu;
- bezpečnost jako záruka prosperity;
- bezpečnostní prostředí;

- záloha ozbrojených sil.

Dle metodického doporučení pro provádění činností ve prospěch POKOS by na KVV měla být provedena akreditovaná školení pedagogických pracovníků nejméně 4x ročně (2x v každém pololetí mimo měsíce červenec a srpen) z toho nejméně 1x v každém pololetí toto školení provést v ORP mimo krajské město (s výjimkou hlavního města Prahy) následně:

- v prostoru pro školení zajistit internet a možnost pouštění videa se zvukem;
- na školení vydat osvědčení (případně je rozeslat poštou), příručky a propagační tiskoviny účastníkům;
- nejpozději den po školení zaslat cestou ŠIS na SOPS MO stručnou informaci o splnění cíle a průběhu školení včetně fotografií využitelných pro web a sociální sítě;
- informaci o školení zveřejnit na webových stránkách.

2.3.2 Prezentační program pro základní školy

Výuku problematiky obrany státu lze zatraktivnit prezentačním programem Příprava občanů k obraně státu, se kterým zástupci MO navštěvují vybrané základní a střední školy v celé České republice. Účast zástupců MO je dobrovolná a bezplatná. Prezentace a ukázky nenahrazují vzdělávací proces probíhající podle ŠVP, pouze jej svojí poutavou a atraktivní formou patřičně doplňují.

Záměrem tohoto programu je umožnit žákům vzájemné setkání a komunikaci s příslušníky Armády České republiky. Při osobním setkání s žáky probírají skutečnosti, které souvisejí s obranou státu, historií a tradicemi naší armády. Aktivně zapojují žáky do řešení krizových situací vojenského, ale i nevojenského charakteru. Prezentační programy probíhají na půdě škol a snaží se svojí atraktivitou zaměřit většinou na žáky 2. stupně. Vojáci na základě svých osobních zkušeností osvětlují působení armády v zahraničních operacích, ale i doma na různých cvičeních a přípravách. Nastiňují žákům běžný vojenský život a jeho poslání. Žáci si také mohou prohlédnout a vyzkoušet vojenskou techniku a výzbroj. Rozličné odbornosti složek AČR využívají praktických ukázek k zatraktivnění programu na půdě škol. MO se snaží cestou prezentačních programů nejen zviditelnit, ale i nenásilnou formou u žáků ZŠ prohloubit jejich znalosti a dovednosti v otázkách obrany státu. Školy si mohou domluvit účast příslušníků Armády České republiky na výše uvedených aktivitách

s dostatečným předstihem s příslušným KVV, pod které školy spadají anebo se mohou obrátit přímo na kontaktní osoby z webu www.pokos.army.cz (Gerhát, 2018).

2.3.3 Příručka Ministerstva obrany pro učitele základních a středních škol

Příručka je určena pro pedagogy základních a středních škol. Slouží jim jako zdroj informací o tématech souvisejících se zajišťováním obrany státu. Jejím cílem je poskytnout základní teoretický rámec, přispívající k pochopení zásadních opatření obrany státu, uvedených v platných právních předpisech.

Aktuální příručka je druhým vydáním. První vydání se dostalo do rukou učitelů v roce 2014 a stejně jako druhé vydání se věnuje pouze vojenské problematice přípravy občanů k obraně státu. Zdravotní příprava a příprava k civilní obraně, které jsou součástí přípravy občanů k obraně státu, nejsou do pomůcky zahrnuty, protože jsou řešeny v jiných materiálech, zabývajících se přípravou člověka na nevojenské krizové situace a mimořádné události.

Příručka je přizpůsobena výstupům z učení stanovených rámcovými vzdělávacími programy pro základní a střední vzdělávání, které byly v době vzniku příručky aktuální. Jejím úkolem je učitelům usnadnit orientaci v základních otázkách obrany státu a poskytnout jim výchozí informace pro jejich přípravu na jednotlivé vyučovací hodiny. Příručka také odkazuje na další zdroje k získání doplňujících informací, které jsou uvedené v jejím závěru.

Každá kapitola příručky je doplněna o inspirativní náměty k diskusi a kontrolní otázky, které mohou být ze strany pedagogů kreativně modifikovány či doplňovány v různých tématech, jako například historické události, památná místa, významní spoluobčané, přítomnost vojenské jednotky v regionu apod. Uvedené kontrolní otázky mohou sloužit k ověření znalostí získaných při výuce. Diskuse by měla být součástí výuky a vést žáky k otevřené komunikaci, motivovat k tvořivému myšlení a logickému uvažování.

V závěru nabízí příručka ucelený soubor otázek ve formě testu, který lze využít například při písemném přezkušování znalostí. Každá otázka má jedinou správnou odpověď. Jelikož je problematika přípravy občanů k obraně státu začleněna do několika vzdělávacích oblastí, je vhodnější používat jednotlivé otázky uváženě dle probíraného učiva.

Příručka nestanovuje konkrétní metody a formy výuky. Tuto volbu nechává na učitelích, kteří by měli volit s ohledem na obsah konkrétního učiva jednotlivých ročníků, výstupy z učení a mezipředmětové vazby. Garantem v této oblasti je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Dle příručky je příhodné preferovat dialog s žáky a využívat interaktivních metod vyučování, které odpovídají danému předmětu a věku žáků. Dále příručka doporučuje klást důraz na samostatnou práci žáků, kde se nechá projevit jejich osobní zodpovědnost a schopnost spolupráce jednotlivců i týmů. Samozřejmostí by mělo být opakování učiva z předchozích ročníků, rozšiřování okruhu znalostí a dovedností a využívání rozdílných forem a metod výuky.

Příručka také nabízí seznam odkazů, které lze využít jako zpestření a upevňování učiva. Pedagogové mohou využívat k zatraktivnění výuky prezentací armády České republiky, návštěvy vojenských veletrhů, muzeí a akcí, pořádat besedy s příslušníky Armády České republiky a válečnými veterány nebo se účastnit exkurzí u vojenských útvarů.

2.3.4 Prezentace armády České republiky na veřejnosti

Ministerstvo obrany podporuje výchovu a vzdělávání v oblasti POKOS také prováděním akcí pro širokou veřejnost v jednotlivých regionech. Vojáci Armády České republiky se zúčastňují akcí pořádaných buď Ministerstvem obrany (například Den válečných veteránů a dny otevřených dveří vojenských útvarů a zařízení), nebo akcí organizovaných jinými subjekty. Například při příležitosti dětských dnů, při prezentacích na dnech integrovaného záchranného systému nebo se často konají dopravně-bezpečnostní dny.

Z největších akcí pořádaných Ministerstvem obrany můžeme vypíchnout Den pozemního vojska Bahna, Army den Flora, Sparta vzdává hold, Den válečných veteránů na Náměstí Míru apod.

Dle webu www.pokos.army.cz je na rok 2022 plánováno 18 prezentací armády na veřejnosti. Po rozvolnění protiepidemických opatření způsobených pandemií COVID-19 se tak snaží MO opět nastartovat projekt POKOS a rekruční cíle.

Fotogalerii, video reportáže a články z akcí lze najít na stránkách www.pokos.army.cz.

2.3.5 Internet a sociální síť

Internet a sociální síť jsou v dnešní době pro učitele dostupné a obsáhlé zdroje informací, obrazového materiálu i inspirace. Učitelé mohou čerpat jak z internetových stránek pokos.army.cz, tak z profilu POKOS na Facebooku.

Na internetových stránkách, které vytvořilo Ministerstvo obrany, jsou návštěvníci informováni o problematice POKOS, je zde přístup k aktuálním platným dokumentům

k dané problematice a jsou zde zveřejňovány aktuální zprávy z dění v oblasti POKOS. Najdeme zde také důležité odkazy a kontakty na osoby odpovědné za implementaci vládní Koncepce přípravy občanů k obraně státu.

Každé KVV má své webové stránky, kde informuje o termínech akreditovaných školení pro učitele a o plánovaných aktivitách na školách a veřejnosti.

Profil na Facebooku pod jménem Příprava občanů k obraně státu má necelých 3 000 sledujících a je často doplňován novými informacemi, událostmi a soutěжами. Oproti internetovým stránkám pokos.army.cz lze na facebookových stránkách příspěvky komentovat, a navíc mohou návštěvníci sdílet obsah.

Na zmíněných platformách pravidelně probíhají vědomostní a tematické soutěže o věcné ceny. Ty jsou pojmenovány #PoznejPOKOS. Dle emailové komunikace s kontaktní osobou pro akce na veřejnosti a na školách paní Ing. Danielu Hölzelovou se soutěží účastní kolem 200 žáků.

Obrázek 2 Soutěž POKOS pro ZŠ a SŠ (pokos.army.cz)

2.4 Obsah přípravy žáků základních škol k obraně státu na základních školách

Rámcové vzdělávací programy i vhodně zvolená forma a metoda výuky jsou alfou a omegou úspěšného vzdělávacího procesu. Problematika obrany státu, jakožto nové učivo, je leckdy citlivé téma a je třeba uváženě volit, jak žákům daný obsah předat.

2.4.1 Obsah, metody a formy výuky

Volba metod a forem výuky závisí na obsahu zadaného učiva a jeho obsahu. Důležité kritérium je také výstup, kterého se má dosáhnout. Pedagog volí, využívající svých zkušeností, podle povahy probíraného předmětu a jeho možné interakce s látkou POKOS. Interaktivní metoda stimulující spolupráci žáků je ideální metodou vyučování. Pedagog by měl klást důraz na samostatnost, týmového ducha a osobní zodpovědnost. Při této dovednosti dát žákům možnost zpětného sebehodnocení a zjištění svých schopností, kdy má pedagog možnost usměrnit žákovské postoje. K tomu lze využívat (Gerhát, 2018):

- individuální práce pro žáky;
- zadání pro práce ve skupině;
- pátrání po informacích;
- přípravu a prezentaci referátů;
- výtvarné práce;
- prezentace písemných, ústních a jiných prací;
- a další metody dle uvážení.

Názorná, hmatatelná pomůcka je vždy významnou součástí teoretické výuky, protože usnadní žákovi pochopení učiva (Gerhát, 2018):

- odborná literatura, učebnice a pracovní listy;
- nástěnné obrazy;
- interaktivní tabule a počítače;
- videa, fotografie a internet.

Následně můžeme k procvičování a upevňování učiva využívat různých forem (Gerhát, 2018):

- praktická cvičení;
- hry a soutěže;
- diskuse a besedy s válečnými veterány (zkušenosti, poznatky, zážitky);
- návštěvy vojenských muzeí a památníků;

- spolupráce s Armádou České republiky – besedy, prezentace výcviku, ukázky materiálu, techniky, výzbroje a výstroje, exkurze u vojenských útvarů.

Spolupráce se subjekty Armády České republiky je možno řešit s příslušnými Krajskými vojenskými velitelstvími.

Z výše zmíněného vyplývá, že kombinace forem výuky, mezipředmětové vazby a rámcové opakování je nejlepší cesta k rozšíření klíčových kompetencí žáka. Důležité je v žákovi probudit a následně vybalancovat na první pohled protichůdné vlastnosti jako je samostatnost a týmový duch.

2.4.2 Problematika obrany státu v rámcových vzdělávacích programech

Rámcový vzdělávací program (dále RVP) pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2021 navazuje svým obsahem na RVP předškolního vzdělávání a je východiskem pro koncepci RVP středního vzdělávání.

Učivo je v RVP pro základní vzdělávání členěno do jednotlivých tematických okruhů a je chápáno jako nástroj k dosažení očekávaných výstupů. Pro svoji informativní a ucelující funkci tvoří nezbytnou součást vzdělávacího obsahu. Učivo vymezené v RVP pro základní vzdělávání je doporučeno školám k distribuci a k dalšímu rozpracování do jednotlivých ročníků. Na úrovni školního vzdělávacího programu (dále ŠVP) se učivo stává závazným. (MŠMT, 2021)

Problematika obrany státu byla v aktualizované podobě zahrnuta do rámcových vzdělávacích programů na základních školách v roce 2005, ale podle šetření České školní inspekce z prosince 2015 byla začleněna do výuky pouze okrajově. V roce 2017, kdy byla provedena aktualizace RVP pro základní vzdělávání, se inspekce zaměřila na studenty 9. ročníků základních škol, kteří dostali test zaměřený na obranu státu a dosáhli alarmující 51% úspěšnosti.

RVP pro základní vzdělávání byl naposledy aktualizován v roce 2021. Dle Národního pedagogického institutu České republiky bude v září roku 2024 provedena implementace nového RVP pro základní vzdělávání do škol samotných. Válka na Ukrajině a celkové napětí v evropské bezpečnosti určitě povede k rozšíření problematiky obrany státu v RVP obecně. Při poslední revizi RVP pro základní vzdělávání bylo např. odstraněno téma Armáda ČR z předmětu Člověk a jeho svět, což nekoresponduje se snahami MO a celého projektu POKOS prohloubit povědomí žáků o ozbrojených silách.

Jak uvádí Koncepce přípravy občanů k obraně státu 2019–2024, s ohledem na aktuální společenské potřeby v oblasti přípravy občanů k obraně státu, je mezirezortní pracovní skupinou zřízenou na úrovni Výboru pro obranné plánování v rámci závěrečného vyhodnocení Koncepce, provedena analýza struktury a obsahu RVP pro základní a střední vzdělávání (Gerhát, 2019).

21. června roku 2021 schválila vláda Koncepci ochrany obyvatelstva do roku 2025 s výhledem do roku 2030. Tento strategický dokument zadává úkol vytvořit v rámci vzdělávacích programů pro základní a středoškolské vzdělávání samostatnou oblast „Výchova k bezpečnosti“ a zahájit její realizaci s termínem do roku 2024. Gestorem úkolu je MŠMT a součinnost poskytuje Ministerstvo vnitra, Ministerstvo obrany, Ministerstvo dopravy a Ministerstvo zdravotnictví.

2.5 Dílčí závěr

Vždy se příprava zintenzivnila s příchodem určité hrozby a opadla s jejím koncem. Návrat k zavedení branné výchovy, respektive přípravy občanů k obraně státu, stálo vždy spoustu času a sil. Se změnou v čase se totiž měnila geopolitická orientace, složení obyvatelstva, bezpečnostní situace a také názorové rozpoložení obyvatel. Je také patrné, že není jednoduché obnovit systém, který byl roky ideologicky motivován, a bylo tvrdě vyžadováno jeho plnění. Dnešní doba nahrává vzdělávání a přípravě učitelů v problematice obrany státu. Díky moderním technologiím, sdílení informací a obnovení procesu přípravy občanů k obraně státu je pro učitele o dost jednodušší výuku v potřebné kvalitě realizovat.

Lze se ztotožnit s názory autorů, že *„ideologizace branné výchovy, její nedostatečné financování a absence teoretické výuky a praktického branného výcviku na školách všech úrovní je nanejvýše škodlivé“* (Kyselák, Rožňák, 2022).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 KOMPARACE PŘÍSTUPŮ KE VZDĚLÁVÁNÍ UČITELŮ ZÁKLADNÍCH ŠKOL K VÝUCE PROBLEMATIKY OBRANY STÁTU V MINULOSTI A V SOUČASNÉ DOBĚ

Úvod praktické části práce řeší komparaci problematiky vzdělávání učitelů v minulosti a současnosti a představuje klady a zápory daných časových úseků.

Na základě výsledků komparace lze navrhnout zefektivnění přístupu ke vzdělávání učitelů v oblasti POKOS v dnešní době. Důležitost komparace spočívá v porovnání historických událostí se současností. Paralely z minulosti, které se nám objevují v dnešní době, mohou být dobrým vodítkem k zefektivnění procesu vzdělávání a přípravy.

Oblasti zvolené pro metodu komparace jsou:

- přístupy ke vzdělávání učitelů;
- společenské postavení a odměňování učitelů;
- politický vliv na výuku problematiky obrany státu;
- spolupráce s armádou na vzdělávání a přípravě učitelů.

Cíl výběru těchto oblastí pro komparaci je další využití výsledků komparace v poslední kapitole bakalářské práce – návrh na zefektivnění procesu vzdělávání a přípravy učitelů na výuku problematiky obrany státu. Komparace bude zaměřena na časový úsek od vzniku Československa roku 1918 až do současnosti.

3.1 Přístupy ke vzdělávání učitelů

Když se na přístup ke vzdělávání pohlédne od vzniku naší první republiky, se zjistí, že dnešní absolventi pedagogických fakult mají v lecčem jednodušší studium. Neexistoval internet, studenti neměli ani televizi a do roku 1923 nevysílalo ani rádio. Takže přednášky a knihy byly pro studenty jediným zdrojem informací. Nesrovnatelné s dobou 21. století, kdy na internetu lze najít téměř vše. Psaní bakalářských, respektive diplomových prací rukou bylo běžnou záležitostí. Za první republiky byl ale obrovský rozmach školství. Historicky první pedagogická fakulta vznikla v roce 1929. Byla to soukromá pedagogická fakulta při Školách vysokých studií pedagogických, což byla soukromá instituce, kterou financovala hlavně Česká obec učitelská. Model dnešního vzdělávání budoucích pedagogů má kořeny v poválečných letech, kdy se v roce 1945 na základě dekretu prezidenta republiky stanovilo, že učitelé budou nabývat vzdělání na pedagogických a jiných fakultách vysokých škol. Dnes

najdeme pedagogické fakulty napříč republikou. Dříve se za studiem muselo náročně cestovat. I proto vznikla vedle pražské Univerzity Karlovy (vznikla roku 1348) Masarykova univerzita v Brně a Univerzita Komenského v Bratislavě (vznik roku 1919). Roku 1936 měla Karlova univerzita více než 10 tisíc studentů. Masarykova univerzita přes 3 tisíce a bratislavská Komenského univerzita přes 2 tisíce studentů (Kárník, 2003).

Příprava učitelů na brannou výchovu za první republiky byla podpořena osobními zkušenostmi pedagogů z válečného konfliktu. Na druhou stranu bylo potřeba v prvních letech republiky korigovat vědomosti a emoce, protože pro výuku branné výchovy nebyly v začátcích žádné instrukce a už vůbec ne příručky pro učitele. Byl to tehdy pro učitele těžký úkol, u kterého museli spoléhat pouze na svoje znalosti a schopnosti. Bylo také žádoucí, aby byli učitelé objektivní, což bylo náročné, protože si objasňované události sami prožili. Bylo nutné získat potřebný časový odstup a porozumět událostem v širším kontextu. To stejné se ale dělo po 2. světové válce. I po pádu komunistického režimu v tehdejší Československu. Na tomto případě můžeme vidět určité paralely, které se historicky opakují.

V dnešní době již spousta pedagogů nezažila komunistický režim ani vojenskou základní službu. Na pedagogických fakultách se předměty na téma obrana státu po roce 1989 téměř neobjevovaly. I spolupráce s ozbrojenými silami se oproti letům 1973–1989 vytratila. Proto je pro některé těžké se v otázkách obrany státu zorientovat nebo je dokonce brát vážně. Dle průzkumu STEM se ale po agresí Ruské federace v letech 2014 a 2022 nálada v otázkách evropské bezpečnosti výrazně změnila (STEM, 2022).

Pro srovnání, v počátcích první republiky se společnost i učitelé stavěli odmítavě k zavádění branné výchovy a vojenství do školství a nechávali přípravu občanů k obraně státu tělovýchovným spolkům a organizacím, které žáky připravovaly po stránkách tělesných, ideologických i technických. Když tehdy bylo potřeba mít připravené obyvatelstvo, bylo s příchodem Protektorátu Čechy a Morava pozdě (Matička, 1978).

Porovnáním přístupů ke vzdělávání učitelů v otázkách problematiky obrany státu po 2. světové válce a po pádu komunistického režimu v naší republice zjistíme, že v poválečném období naše školství navázalo na předválečný systém přípravy v branné výchově (Pavlík, 1981; Friml a Hanousek, 1986), což se naprosto zásadně liší od roku 1989, kdy veškeré branné povinnosti a úkoly byly vytěsněny v duchu zbavit se všeho komunistického. Slovo branná výchova se stalo pro mnohé sprostým slovem, protože je bohužel název zprofanovaný komunistickým režimem. V dnešní době se tento název v českém školství nenachází a do budoucna se s ním pravděpodobně nesetkáme. Naznačují

to jednání expertů a poslanců o změně zákona č. 222/1999 Sb. o zajišťování obrany České republiky. Zákon z roku 1951 o branné výchově totiž pomalu ale jistě udělal z učitelů rukojmí, kteří sloužili k sociální kontrole obyvatelstva. Navíc měl učitel připravovat žáky jako budoucí posilu armádních řad, politicky uvědomělé a správně ideologicky nasměrované. K tomu byli budoucí pedagogové náležitě politicky připraveni již na pedagogických fakultách. Bylo jim vtoukáno do hlavy, že branná výchova je nedílnou součástí komunistické výchovy. Učitelé byli připravováni hlavně ideově politicky (Reitmayer, 1980). Stačí nahlédnout do tehdejších studijních textů pro posluchače pedagogických fakult.

Také národnostní složení mělo na vzdělávání učitelů velký vliv. Národnost československých státních příslušníků podle sčítání lidu roku 1921 bylo následující.

Země	československá	německá	maďarská	ruská (velkoruská, ukrajinská, karpatoruská)	židovská	polská	jiná	celkem
Čechy	4 382 788	2 173 239	5 476	2 007	11 251	973	1 091	6 576 825
Morava	2 048 426	547 604	534	976	15 335	2 080	1 481	2 616 436
Slezsko	296 194	252 365	94	338	3 681	69 967	99	622 738
Slovensko	2 013 792	139 900	637 183	85 644	70 529	2 356	8 973	2 958 557
Podkarpatská Rus	19 737	10 460	102 144	372 884	80 059	297	14 227	599 808
Československo celkem	8 760 937	3 123 568	745 431	461 849	180 855	75 853	25 871	13 374 364

Obrázek 3 Národnost československých státních příslušníků roku 1921 (Tóth, Novotný a Stehlík, 2012)

Zákon o školách národních a soukromých, ústavech vyučovacích a vychovávacích, který v první republice upravoval menšinového školství, uvádí, že „národnostní menšinou se rozuměla menšina v určité jednotlivé obci, nikoliv menšina v celé republice, jak by odpovídalo znění ústavní listiny a dalších zákonů“ (Petráš, 2009). Menšinou se tedy mohli stát sami Českoslovenští příslušníci. Československý stát byl mnohonárodnostní republikou. Vzdělávání a příprava učitelů k branné výchově tudíž narážela na multikulturní prostředí, kdy maďarská menšina na Slovensku a ta německá v české části republiky neměla nejmenší zájem o rozvoj branné výchovy. Záporný postoj menšin k republice gradoval v čase (Petráš, 2009). Vyjádření nejvyššího správního soudu v otázkách rovnosti menšin v roce 1919 zněl následovně. „Národní stát má právo uplatnit svůj národní charakter“ (Tóth, Novotný a Stehlík, 2012). Ve srovnání s obdobím po 2. světové válce, kdy se nucený odsun týkal 3 milionů Němců, se poválečné školství nemuselo potýkat s velkým počtem menšin. Národnostní složení tvořili v roce 1950 z více než 94 % Češi, Moravané a Slezané.

Další srovnání lze najít v právech žen a mužů v učitelské praxi. V roce 1918 byl pro učitelky stále povinný celibát, protože pokud by měly učitelky rodinu, neměly by dostatek času věnovat se výchově a vzdělání svých žáků. Tento dnes již nepředstavitelný zákon byl zrušen roku 1919 zákonem č. 455/1919 Sb., kterým se zrušuje celibát literárních a industriálních učitelek na školách obecných a občanských (měšťanských) v republice Československé. Dle příručky Gender ve škole od Smetáčkové a Jarkovské bylo před první republikou zastoupení žen zhruba třetinové, v 50. letech 20. století je to téměř 55 % a na počátku 90. let už 82 % (Smetáčková a Jarkovská, 2006).

Tabulka 1 Přístupy ke vzdělávání učitelů

1918–1939	1945–1989	1989 - současnost
Soukromé vysoké pedagogické školy bez oborů branné výchovy.	Branná výchova jako součást vysokoškolského vzdělávání.	Odstranění veškerých forem branné výchovy ze škol. Později postupný návrat do vysokých škol.
Velký rozmach školství.	Vznik prvních státních pedagogických fakult.	Moderní formy vzdělávání. IT technologie, internet.
Převaha v počtu mužů ve školství.	Ženy ve školství upřednostňovány.	Převaha v počtu žen ve školství.
Zavedení branné výchovy do škol jako reakce na blížící se válku – 2. světová válka.	Zavedení branné výchovy do škol jako reakce na hrozbu imperialismu – studená válka.	Zhoršující se bezpečnostní situace v Evropě – vznik POKOS a snaha o zavedení do škol.
Branná výchova není spojována se školstvím. Tělovýchovné spolky v roli koordinátorů branné výchovy.	Politicky motivovaná výuka branné výchovy na všech stupních školství.	Po odstranění branné výchovy opětovná snaha o zapracování bezpečnostních témat do RVP.
Mnohonárodnostní stát – strach ze zneužití branné výchovy menšinami.	Branná výchova součástí komunistické ideologie.	Opatrný návrat k podobě branné výchovy do škol.

3.2 Společenské postavení a odměňování učitelů

Velký rozdíl můžeme také nacházet při srovnání postavení ve společnosti a platového ohodnocení učitelů. Ve srovnání s dnešní dobou byly výdělky pedagogů za první republiky nadstandartní. První prezident Masaryk razil názor, že vzdělávání je prioritou státu a podle toho se také odvíjela odměna lidí, kteří se věnovali vědě a učitelství.

	Rok 1928	Rok 2018
Průměrná mzda v zemi	700,-	32 000,-
Nástupní plat učitele obecní (základní) školy	750,- (107% prům. mzdy)	26 000,- (81% prům. mzdy)
Plat učitele po 12 letech praxe	1 350,- (193% prům. mzdy)	29 000,- (90% prům. mzdy)
Plat učitele s 30 lety praxe	2 400,- (343% prům. mzdy)	34 000,- (106% prům. mzdy)
Průměrný plat středoškolského profesora	3 400,- (485% prům. mzdy)	34 000,- (106% prům. mzdy)

Pokud bychom zachovali poměr platu učitele vůči průměrné mzdě v zemi, měli by učitelé v roce 2018 pobírat:

Nástupní plat učitele obecní (základní) školy	34 240,-
Plat učitele po 12 letech praxe	61 760,-
Plat učitele s 30 lety praxe	109 760,-
Průměrný plat středoškolského profesora (učitele)	155 200,-

Obrázek 4 Přepočtení platů vzhledem k průměrným mzdám (Pedagogická komora, z.s.)

Za první republiky se plat středoškolského profesora rovnal ministerskému. Učitelé měli také nárok na výslužné, které bylo po deseti letech služby 40 % služného a každý rok služby navíc se částka zvyšovala o 2,4 % (Morkes, 1994). Navíc po dovršení 60 let věku nebo 40 let činné služby vznikala pedagogům nárok na penzi. I postavení učitelů ve společnosti bylo vysoké. Byly to vážené a respektované osoby (Kárník, 2003). To vše se ale rychle změnilo s Protektorátem Čechy a Morava, protože jakákoliv inteligence byla pronásledována a nežádoucí. Bohužel při srovnání s obdobím po roce 1948 se jedná o pokračující nešvar. Socialistická ideologie řadila dělníka, tzv. pracující lid, nad učitelskou profesí jak z hlediska finančního, tak i z hlediska postavení ve společnosti. Inteligence a svobodné myšlení se neshodovalo s tehdejší ideologií. Bohužel při pohledu na dnešní školství můžeme najít stopy komunistického znevažování profese, hlavně v platovém ohodnocení pedagogů. V 21. století stát horko těžko drží platy učitelů nad hranicí 100% průměrné měsíční mzdy. V odměňování začínajících kantorů je v historickém srovnání obrovský rozdíl. Za dob první republiky byl začínající kantor se svým příjmem nad hranicí průměrné mzdy. Nynější čerstvý absolvent pedagogické vysoké školy, který chce založit rodinu a usadit se, bude s příjmem začínajícího pedagoga pod hranicí průměrné mzdy a může se také stát, že se rozhodne pro kariéru v jiném oboru (Koucký, Zelenka a Ryška, 2013). Masarykova myšlenka o školství se tedy rychle vytratila.

Tabulka 2 Porovnání společenského postavení a odměňování učitelů

1918–1939	1945–1989	1989 - současnost
Vysoké postavení pedagogů ve společnosti.	Degradace pedagogického povolání.	Vzrůstající význam školství ve společnosti.
Vysoké platové ohodnocení ve srovnání s průměrnou mzdou.	Nízké finanční ohodnocení.	Nízké platové ohodnocení ve srovnání s průměrnou mzdou.
Nárok pedagogů na výslužné a „školní“ penzi.	Dělnické činnosti postaveny ve společnosti výše než pedagogické.	Postupný tlak na zvýšení finančního ohodnocení učitelů.

3.3 Politický vliv na výuku problematiky obrany státu

Při porovnání politického vlivu na výuku problematiky obrany státu v porovnávaném období musíme rozlišovat mezi politickým vlivem mezinárodním a vnitrostátním. V tomto je největší milník rok 1989. Komunistická ideologie vkládaná do branné výchovy, která desetiletí masírovala Československo, se po roce 1989 vytratila a přešlo se do druhého extrému, a to úplné odstranění čehokoliv, co by připomínalo brannou výchovu. Takto tomu bylo i po vzniku Československa v roce 1918. Do 30. let byla branná výchova bez většího zájmu státu (Matička, 1978).

Když srovnáme politický vliv na brannou výchovu v první republice a po 2. světové válce, zjistíme, že první republika vsázela spíše na mravní a vlastenecké hodnoty občana v demokratickém zřízení republiky (Dolenský, 1937). Po 2. světové válce se naopak dominantním prvkem stala morálně politická a ideologická složka, které se týkala všeho obyvatelstva (Matička, 1978). Směr inspirace přípravy občanů na obranu státu se otočil na východ a využil sovětských zkušeností s brannou výchovou. Ve srovnání s časovým obdobím po roce 1989 došlo v politickém vlivu na brannou výchovu k zásadní změně. Mezinárodní politika Československé federativní republiky se otočila o 180 stupňů na západ a cokoliv, co připomínalo brannou výchovu, bylo vymýceno.

„Absence vzdělávací politiky v kombinaci s poměrně vysokou autonomií vysokých škol vedla v oblasti učitelského vzdělávání na fakultách připravujících učitele k živelnému vývoji“ (Spilková, 2016), což se ve srovnání se školstvím první republiky velice podobalo.

Při srovnání politického vlivu na školství a brannou výchovu vyčnívá časové období let 1973–1989. Právě v tomto období byly pedagogické fakulty v hledáčku a pod trvalým dohledem Komunistické strany Československa. Politický dozor měl samozřejmě neblahý

vliv na učitelský sbor, studenty, podobu studijních programů i zaměření vědecké práce (Pospíchal, 1996).

Problémy s politickým vlivem menšin na výuku problematiky obrany státu ve srovnávaném období měla jenom první republika. Například německé politické strany měly v meziválečném období zastoupení v branném výboru. Ty se staly spoluviníkem v otázce odložení schválení zákona o branné výchově, který byl schválen až v roce 1937. Odklad trval 10 let a způsobil zaostání v přípravě obyvatel na 2. světovou válku. Ve veřejné diskusi se připravovaný zákon dokonce německou menšinou označoval za zcela „zbytečný militarismus“ (Zajíc, 2021).

Tabulka 3 Politický vliv na výuku problematiky obrany státu

1918–1939	1945–1989	1989 - současnost
Politické formování republiky.	Socialisticky orientovaná politika.	Demokraticky orientovaná politika.
Politický vliv menšin na brannou výchovu.	Ideologická branná výchova.	Demokratický přístup k výuce.
Politická neshoda v otázkách branné výchovy.	Branná výchova jako politický nástroj.	Počáteční politická inaktivita v přípravě na obranu státu. Špatné zkušenosti z minulosti.
Mezinárodní politická zrada – Mnichovská dohoda.	Kontrola vzdělávání a výuky politickými pracovníky.	Odklon od socialismu k demokracii.
Pozdní zavedení branné výchovy.	Propracovaný systém branné výchovy.	Vstup do EU a NATO.
Politická rozpolcenost v legislativě.	Silná legislativní podpora.	Slabá podpora v zákonech.

3.4 Spolupráce s armádou na vzdělávání a přípravě učitelů

Po skončení 1. světové války byly v nově založené republice citelné pacifistické nálady (Tesařová, 2016). Pro srovnání můžeme podobný fenomén najít i po skončení 2. světové války. Pro poslední sledované období nastaly hlavní změny především v roce 1990. V tomto roce se datuje zánik SVAZARMu a o rok později zrušení zákona č. 73/1973 Sb., o branné výchově, který znamenal rušení branné výchovy na všech úrovních.

Ve srovnání první republiky s dobou po 2. světové je patrný rozdíl na spolupráci armády a učitelů. V čerstvě založeném Československu učitelé nechtěli dopustit, že se bude branná

výuka zařazovat do studijních osnov, což jim nařídil až zákon. Po roce 1948 se naopak stát a SVAZARM snaží brannou výchovu plně využít k ovládnutí a šíření socialismu.

Je třeba zmínit, že za první republiky byla branná výchova vložena do rukou spolků a organizací. V čele se Sokolem se trefně označovaly jako národní vojsko. Po přijetí zákona č. 184/1937, o branné výchově začaly od začátku roku 1938 fungovat vojenské orgány branné výchovy. Oddělení branné výchovy bylo na Hlavním štábu československé armády. Byli ustanoveni sboroví a okrskoví důstojníci branné výchovy. Ti se starali hlavně o vojenskou složku branné výchovy a spolupráci s civilními úřady, které měly podle zákona plnit úkoly branné výchovy, což se týkalo i učitelů. Byla ale nouze o kvalifikované důstojníky.

Dekret č. 125/1945 Sb. prezidenta republiky o zřízení Svazu brannosti navazoval po 2. světové válce na ponechání branné výchovy v rukou organizací a spolků. Svaz brannosti vznikl spojením Svazu československého důstojnictva, Svazu národních střeleckých gard, Svazu československých rotmistrů a Svazu československých záložníků.

Po komunistickém převratu byl Svaz brannosti pro jeho údajnou nedostatečnost zrušen a nahradily jej Lidové milice, které se později skryly za SVAZARM, ten měl prakticky monopol na brannou výchovu a organizoval veškeré branně výchovné a výcvikové aktivity.

Při porovnání spolupráce učitelů s armádou na provádění branně výchovných aktivit, se učitelé v první republice spoléhali na spolky, kterým armáda dala za úkol brannou výchovu. Ve školách první republiky měli učitelé na starost brannou přípravu mravní, naukovou a tělesnou. Učitelé se ale bránili militarizaci školství. Naopak v komunistickém Československu se učitelé museli účastnit branného výcviku a s armádou na plnění zákona o branné výchově úzce spolupracovat.

Komunistický režim po roce 1973 zavedl striktní, politicky motivovaný systém přípravy obyvatel, kde velice úzce propojil školství a armádu a důkladně prováděl zpětnou kontrolu. Také se dbalo, aby učitelé, vychovatelé, ředitelé škol a školní inspektoři měli pro brannou výchovu a její řízení odpovídající politickou a odbornou kvalifikaci, což vycházelo ze zákona.

Pro srovnání poslouží léta 1990 do současnosti. V začátcích tohoto období se zpřetrhaly veškeré vazby armády na učitele a školství celkově, což se v dnešní době náročně buduje zpět.

Závěrem lze říct, že spolupráce armády a učitelů byla nejefektivnější v době komunistické éry, obzvláště po roce 1973.

Tabulka 4 Spolupráce s armádou na vzdělávání a přípravě učitelů

1918–1939	1945–1989	1989 - současnost
Kvalitní literatura s vojenskou tematikou.	Kvalitní literatura s vojenskou tematikou.	Nedostatek literatury pro učitele v POKOS.
Spolupráce učitelů se spolky schválené armádou.	Vznik SVAZARMu.	Pomalý návrat k zapojení armády do vzdělávání učitelů pomocí programu POKOS.
Povinná vojenská služba pro všechny muže.	Povinná vojenská služba pro všechny muže.	Postupné zrušení povinné vojenské služby.
Spolupráce vojenských branných výborů s učiteli.	Úzké propojení armády a školství.	Znovuobnovení spolupráce armády a učitelů skrze program POKOS.
Na počátku období odpor k zavádění vojenské tematiky do škol.	Na počátku období navázání na systém z první republiky.	Na počátku zprětrhání vazeb mezi MO a učiteli.
Kontrolu zavedení branné výchovy ve školách prováděly vojenské branné výbory.	Politicko – vojenská kontrola školství.	Krajská vojenský velitelství jako koordinátoři vzdělávání učitelů v problematice POKOS.

3.5 Výsledky komparace

- Z první srovnávané oblasti vyplývá, že se přístupy ke vzdělávání učitelů v daných časových úsecích hodně lišily. Jako pozitivní nálezy můžeme označit zrovnoprávnění školského systému z hlediska pohlaví. Jako poučení a varování do budoucna by mělo být ideologické vynucování branné výchovy po obyvatelstvu.
- U porovnávané oblasti společenského postavení a odměňování jasně vede meziválečné období. Vysoké společenské postavení a štědré finanční ohodnocení ve srovnání s ostatními obdobími nemá konkurenci. Poválečný stav je k poučení a navíc při komparaci ukázalo, jak neblahé následky a časový přesah má.
- Třetí oblast, kterou se komparace zabývala, byl politický vliv na výuku problematiky obrany státu. Poválečné období je po komparaci jasně nejhorší. Politika negativně ovlivňovala školství a celkovou výchovu v populaci. Oproti tomu časové období po roce 1989 je období bez politických zásahů a ovlivňování. Navíc došlo k politickému a bezpečnostnímu ukotvení vstupem do NATO a EU.
- Jako poslední byla nastavena oblast spolupráce s armádou na vzdělávání a přípravě učitelů. Při komparaci vyšlo jasně najevo, že v současné době chybí literatura na podporu učitelů ve zkoumané problematice. V dnešní době též chybí

užší spolupráce armády a učitelským sborem. Jako pozitivum lze brát i meziválečnou a poválečnou spolupráci se spolky, které přispěly ke zkvalitnění procesu vzdělávání.

4 ZEFEKTIVNĚNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A PŘÍPRAVY UČITELŮ ZÁKLADNÍCH ŠKOL K VÝUCE PROBLEMATIKY OBRANY STÁTU

Tato kapitola je zaměřena na využití zkušeností a poznatků odborníků z řad vysokoškolských pedagogů, ředitelů škol i koordinátorů POKOS z KVV. Jsou to lidé zapojeni do systému vzdělávání a jejich názory jsou využity pro návrhy na zefektivnění procesu vzdělávání a přípravy učitelů v závěrečné části bakalářské práce.

4.1 Názorová hladina na aktuální přístupy k přípravě učitelů základních škol k výuce problematiky obrany státu

Sběr dat byl proveden z otevřených rozhovorů, kdy nebylo využito strukturovaných dotazů, protože každý z odborníků je z jiné části vzdělávacího systému. Rozhovory byly nestrukturované (narativní), kde byla další témata objevována na základě toho, co respondent sděluje.

Mgr. Rostislav Novotný, ředitel základní školy Gajdošova 3, Brno

Ředitel Novotný je vedoucí pracovník na jedné z největších základních škol v Brně a má téměř sto podřízených pedagogů. Má zkušenosti z oblasti výuky na základní škole s více než dvacetiletou praxí. Rozhovor probíhal na základní škole Gajdošova v Brně.

Na dotaz, jestli může zhodnotit svůj pedagogický sbor, odpovídá: „Věkový průměr pedagogů je na ZŠ Gajdošova 38,5 let, což hodnotím kladně, protože je tu převaha mladých učitelů. Na škole máme 97 pedagogických zaměstnanců a úzce spolupracujeme s pedagogickou fakultou, proto na škole máme hodně mladých učitelů. Jsem přesvědčený, že žádný z nich nemá velké povědomí o POKOS. Měli jsme na škole období, kdy nám pět let chyběl učitel na občanskou výchovu. Aprobovanost, byť není daná zákonem, je důležitá pro školu. Kvalifikace je druhá věc.“

„Nekoncepčnost ve vstupech do RVP je pro školy velký problém, protože když se nějaká problematika přidá, další musí být logicky odebrána.“

„Já souhlasím s POKOS, já souhlasím, že by ty děti měly být připravené. Dokonce souhlasím, že by se měla vrátit aspoň nějaká základní branná povinnost nebo nějaký aspoň

měsíční kurz nebo něco podobného, aby člověk aspoň uměl vystřelit, když by se měl bránit. Nechci to přivolávat, ale evidentně to bude potřebovat.“

„Ale v momentě, kdy se začne do osnov cpát nový předmět, tak se vám okamžitě zvedne vlna odporu učitelů a musím se jich zastat. Musím se jich zastat ne v tom směru, že bych úplně nesouhlasil s tím obsahem, že by se měl zavést do školy, ale v tom, že toho mají plný zuby těch změn. Z toho, že se něco stále přidává, nikde se nebere a zároveň se říká, jak je potřeba seškrtnout učivo a pak se škrtně Ohmův zákon.“

Na dotaz, jestli dostala škola nabídku pro učitele k účasti na akreditovaném školení, popř. disponuje příručkami POKOS pro učitele, odpovídá: *„Pokud něco zažilo úplně největší inflaci, jakou vůbec mohlo, tak je to školení. Tím, jak se sem dostaly evropské peníze, mně chodí snad denně 5, 6 nabídek. Každý projekt, který se vypisuje, v sobě musí zahrnovat školení, účast lidí, prezentaci apod. Do školy mály chodí na x adres, takže už se o to stará i moje sekretárka, která to čte jako první a pak to pošle ostatním na základě nějakých kritérií, že by se to mohlo hodit. Mály už chodí agresivního typu: obrovské změny, pozor!! Hrozí Vám postihy! A pak zjistíte, že je malá změna v GDPR. I na takové kurzy je třeba učitele posílat nebo například spisová služba, která naprosto nesouvisí se vzděláváním. Musíme plnit závazky vůči zákonu a MŠMT.“*

„Když přemítám v hlavě, jestli jsem někdy viděl nabídku na školení, které by dělala armáda České republiky, asi bych si toho všiml. Asi by mě to v mailu zaujalo, protože armáda vám nepíše každý den.“

„Magistrát Brna zřizuje 66 ŽS a my jsme mezi deseti největšími. Máme zhruba 720 žáků a žádný kontakt s KVV nemáme. Ani nevím o tom, že nějaký koordinátor za POKOS existuje. Kdyby přišel návrh na projektový den s armádou nebo něco podobného, určitě bychom to uvítali.“

„Zavedení koordinátorů na školách, jejich proškolení a konkrétní zapracování problematiky do RVP by celému procesu jistě pomohlo. Systém asi není úplně správně nastaven.“

„Spousta středních škol si u nás dělá krátké prezentace a dodává nám například informativní letáky o jejich škole. Nevzpomínám si, že by k nám za posledních deset let přišel někdo ze střední vojenské školy nebo aspoň poslal leták, že nějaká taková škola existuje. U nás na škole absolutně žádný kontakt s armádou nemáme.“

prof. Ing. Pavel Otřísal, Ph.D., MBA

Profesor Otřísal má předchozí zkušenosti jako voják z povolání a nyní je garantem bakalářského studijního programu Tělesná výchova se zaměřením na vzdělávání a ochranu obyvatelstva a navazujícího magisterského studijního programu Učitelství tělesné výchovy pro 2. stupeň ZŠ a SŠ a ochrana obyvatelstva na fakultě tělesné kultury Univerzity Palackého v Olomouci. Přípravuje budoucí pedagogy, kteří s vysokou pravděpodobností budou na školách vyučovat problematiku POKOS. Rozhovor probíhal na Univerzitě Palackého v Olomouci.

Profesor Otřísal: „*POKOS běží paralelně s předmětem ochrana člověka za mimořádných situací. Ted' je otázka, co je prioritou. Svět se neuvěřitelně rychlým způsobem mění, nicméně tím, že se pořád hovoří o nějaké existenci hrozby a reálného použití ZHN, průmyslových škodlivin, že může k těm únikům dojít. Koneckonců Brno je v aglomeraci, Olomouc je aglomerace, dneska ta průmyslová síť neuvěřitelně hustá a v podstatě ztrácí hranic. Končí perimetr úniku jedné látky v rámci hodnocení rizik ve fabrice a začíná druhá fabrika jo, čili my jsme vlastně v permanentním ohrožení ne téma ZHN to ano ale ty jsou pro nás těžko představitelné, pro ty učitele civilního charakteru vůbec. Začala válka na Ukrajině na konci února, začalo se mluvit o jaderných zbraních. V polovině března se začalo mluvit o možném zneužití biologických programů, které stále fungují, potom se začalo mluvit o radiologických zbraních, že se začnou vynášet radioaktivní materiály z elektráren. Koneckonců i černobylská elektrárna byla velmi intenzivně obléhaná. 30 dní se nevědělo, co se tam děje. Všechny měřicí systémy byly vypojeny, nic nebylo. Zmínil jsem jaderné, chemické, radiologické, biologické zbraně a toto všechno dává dost intenzivní podnět k tomu, aby tento obor tady vzkvétal.“*

„Ochrana ke zdraví, ochrana k bezpečnosti nebo výchova k bezpečnosti zatím ten předmět nemá konkrétní název, by měl být zhruba v roce 2025 zaveden na jednu hodinu v týdenním rozvrhu na základní škole. Dovedete si představit, co to je dostat jednu hodinu do rozvrhu. To budou protestovat přírodovědci, hudební výchova, to se ozvou angličtináři, tělocvikáři. A to, že budou do budoucna, tak jak dřív učili brannou výchovu a tělocvik, učit tělocvik a ochrana ke zdraví, ochrana k bezpečnosti nebo výchova k bezpečnosti (zatím ten předmět nemá konkrétní název), tak to je to ideální propojení, které tady vzniká. Navíc stejný obor, který u nás na fakultě běží, nedostal akreditaci na Univerzitě Karlově, takže ted' už jsme jedinečná univerzita a jedinečná fakulta, která bude vzdělávat ty tělocvikáře a bývalou

brannou výchovu. Dneska tomu říkáme pracovní například výchova k bezpečnosti. Bohužel pojem branná výchova je tak neuvěřitelně zkreslený a pojatý, špatně se s ní historicky pracovalo, při tomto svém způsobem má pořád rozum, akorát se k ní budeme vracet, ale trochu jiným stylem. My jsme to všechno zrušili šmahem, to jsme šli naprosto přímo. Ve starých knihách a učebnicích k branné výchově jsou na 80 % fakta, akorát že tam je například: na základě výzvy usnesení komunistického sjezdu a podobně. Teď se k tomu vracíme. K tomu, co jsme my šmahem vyhodili z těch škol. Během jednoho týdne, čtrnácti dní. Tyhle poklady se nacházejí u starých dobrých kantorů doma na půdách anebo ještě v knihovničkách někde v rohu.“

„Kamkoli do starých učebnic píchneš prstem, najdeš věci stále aktuální. Určitě tam najdeš ideologické texty, že je třeba například potřeba se chránit před účinky zbraní hromadného ničení, které proti nám imperialistické státy mohou použít. Dobře, tak se tam vynechá slovo imperialistické a zanechá se, že to jsou státy, které je vlastní, že? Pak tam jsou popsány jejich účinky, jak se chránit, a navíc je to psané pedagogickou formou pro cílovou skupinu. To znamená, že se tam objevují ta slova a slovesa, která jsou adekvátní té dané skupině. Čili když to někdy vezmu do ruky, půjde obsah jednoduše upravit, bude to jednoduše uchopitelné pro pedagogy a srozumitelné pro žáky. Všichni si jsou schopni uvědomit, že reálné hrozby tady existují, akorát nikdo nechce říct, jo to jsme všechno tady měli, akorát jsme to šmahem pera zrušili.“

„Jinak já jsem profesor ochrany vojska a obyvatelstva na Univerzitě obrany. Byl jsem u chemického vojska. 1994 jsem ukončil vysokou školu a končil jsem 2020 aktivní službu. Teď pokračuji tady na fakultě, ale už to není ochrana vojsk, ale ochrana obyvatelstva.“

„POKOS jako takový obor není. U nás na fakultě se ten obor jmenuje učitelství a vzdělávání pro ochranu obyvatelstva. POKOS neběží nikde jako obor. Ale tím že já mám zhruba 40% předmětů, které se POKOSu nějakým způsobem dotýkají, zde můžu uvést úplně typický příklad. Toxikologie. Na první pohled klasická disciplína, jenže ona přesahuje do toho, jakým způsobem se máme chránit proti toxickým látkám, jak je máme zjišťovat, jak je máme detekovat, jakým způsobem poskytovat improvizovanou nebo profesionální první pomoc anebo ochranu. Jakým způsobem člověka dostat z kontaminované prostředí a zachránit ho a jak mu poskytnout naději pro život. To znamená, že tady najednou máme lékařské disciplíny a mortalitní disciplíny. Studenti se chodí dívat na pitvu, jak to vypadá, když je člověk zakontaminovaný třeba metanolem. Toto všechno se dostane v jednom předmětu, který se jmenuje toxikologie, respektive základy toxikologie, ke studentům. Čili výuka není

vyloženě o toxikologii jako takové, ale je tam všechno prolnuté do aspektů medicínských, vojenských, biomedicínských, aplikačních, technologických, do vojenské toxikologie, to znamená klasicky bojové chemické látky a podobně. Toto všechno se tam těm studentům dostane. A jinými slovy pod čarou, to je ten POKOS. Zhruba 40–50 % předmětů, kde jsem garantem, učí externisté, specialisté.“

„POKOS jako takový není speciální předmět, není ani v magisterské nastavbě, ale mám předměty, které se POKOSu vyloženě dotýkají, a de facto je jejich náplní z 80–90 %. Máme předmět didaktika přípravy občanů k obraně státu. Didaktika je obecná pedagogická disciplína, která se zabývá formami a metodami, jak co nejlépe dosáhnout cíle, který si učitel stanoví. Abychom si mohli říct, tak jsme měli tady tento cíl a naplnil jsem ho nebo ne. Pro ty naše budoucí kantory to je výuka, jak didakticky pochopit a uchopit formy a metody výuky přípravy občanů k obraně státu. Toto je povinný předmět. Na to navazuje další předmět, který se jmenuje obrana České republiky. Ten je volitelný a nevím proč, ale mám tam 100 % studentů. Chodí si to poslechnout, protože to je potom u státnic poměrně zásadní věc. Armáda České republiky jako součást ozbrojených sil je standardní předmět, kdy začínám výuku od těch strategičtějších věcí jako je financování obrany, trošku té ekonomie, co jsou to schopnosti, jak se pracuje se schopnostmi, kdo je buduje a jak se vytváří. Pak tam jsou témata typu: jakým způsobem přispívá armáda České republiky při řešení krizových situací, jakým způsobem přispívá ke vzdělávání, což se týká POKOSu. Na závěr probíráme pozemní a vzdušné síly, vojenskou policii, vojenské zpravodajství a aktivní zálohy. Máme cvičení i semináře, kde probíráme, jakým způsobem by naši studenti realizovali vlastní metodiku vzdělávání. Toto, o čem jsem mluvil, se týká prvního ročníku magisterské nastavby.“

„Zelená kniha fakulty tělesné kultury pro akademický rok 21/22 obsahuje kromě obecných informací, jak probíhá semestr, a i studijní programy všech oborů. Podíváme se na obor tělesná výchova se zaměřením na vzdělávání a ochranu obyvatelstva pro bakalářský program. Ten má 180 kreditů. Přiblížíme si modul ochrana obyvatelstva. Předměty v něm jsou například: komunikační a informační systémy, ochrana obyvatelstva a IZS, orientace v terénu a topografie, úvod do ochrany obyvatelstva a terorismu, bezpečnost a hygiena práce, základy toxikologie, základy zdravotnického záchranářství, základy požární ochrany, aplikovaná meteorologie a klimatologie, bezpečnostní politika státu, CBRN události. Dále pedagogická praxe, na kterou je vyčleněno 60 hodin v bakalářském studiu a v podstatě je realizovaná tak, že vyžadují, aby si studenti připravili nějaký ucelený program výuky, ať už je to na POKOS anebo je to například na ochranu proti mimořádným událostem. V podstatě

nemám nikdy problém s tím, že tam na tu školu přijdou, zpravidla si vybírají tu školu, kde studovali, protože to tam znají a mají za úkol odvést jeden tematicky zaměřený den na ochranu obyvatelstva, případně POKOS. Ještě se mě nestalo, že by nepřinesli potvrzení od ředitele školy a na facebookových stránkách těch škol je popsáno, jak to proběhlo a velká chvála. To je aktivita studentů tohoto oboru. Já jim vypracovanou písemnou přípravu formálně schválím. Tady se dbá i na to, aby měla správně nastavené cíle. Ten náš student si vezme roli toho organizačního prvku, na základě dohovoru přijedou například hasiči a policie, a on si tam dá x pracovišť, kde je on jako šéf. Potom přinese potvrzení, na této škole v tom a tom dni, razítko, podpis ředitele a já mu na základě toho uděluji zápočet. On je poměrně dost bodovaný, má asi 5 kreditů. Nebývá problém to na školách zorganizovat. Pojdme dál. Dopady přírodních extrémů na člověka a krajinu. Krásný předmět, který má k POKOSu hodně blízko. Poslední máme průmyslové havárie a kritická infrastruktura. Toto je typický předmět pro POKOS, který učím já. Potom tady máme „béčkové“ volitelné předměty. Civilní nouzová připravenost. Komunikace a chování člověka v krizových situacích, ten mi učí specialista z ADRA. Krásný předmět, kde se probírá, jak by měl učitel komunikovat, když se něco ve škole stane. Tak aby věděl, co má říct a co si může klidně nechat pro sebe, protože to není podstatný. Čili pro učitele úplně geniální předmět a taky do POKOSu zapadající. Tak to máme bakalářský program. Pojdme na navazující magisterský program. V programech pro magistry je toho míň prakticky, ale hodně didakticky, protože to je nástavba. Jinak samozřejmě to, co je pro denní formu studia je i pro kombinovanou formu. Jak u bakalářů, tak i pro magistry. Úplně stejné kurikulum. Pojdme se podívat na modul ochrana obyvatelstva pro navazující magisterské studium. Tady je těch předmětů o něco méně. Máme tu například didaktika prevence kriminality. Strašně důležitý předmět, jak pro vlastní život, tak i do POKOS oblasti. Dále tu máme didaktika ochrany člověka za běžných rizik, toxikologické minimum pro pedagogy i odbornou praxi v ochraně obyvatelstva, která má 4 týdny. To, co se naučili, se snaží dostat do povědomí a nejen teďka už žáků, ale do povědomí učitelů. Tady už to jsou magistři čili já po nich chci nejen, ať odvedou nějaké lekce pro žáky, ale zároveň ať udělají výuku pro pedagogický sbor. 1 - 2 hodiny pro vzdělávání učitelů. Předmět za 7 kreditů, poměrně dost významná porce. Na tom pracovišti se seznámit s chodem, připravit výuku, kterou já schválím, kde už ty cíle jsou trošičku někde jinde. Student už není žák, ale je to zkušený specialista. Další klasický krásný předmět je didaktika první pomoci. To znamená, jak učit první pomoc. Tento předmět má jenom tento obor. Nikdo jiný ho na univerzitě nemá. Je to opravdu taková ta „krizovka“ jak například poskytnout pomoc v zakouřeném prostoru, uvědomit si všechna okolní rizika,

jestli je koncentrace v prostoru natolik významná, že při případném odsunu hnu s člověkem a možná mu víc uškodím nebo mu zachránit život. Toto je také důležité pro obranu státu. Já obranu státu neberu jenom jako obranu proti konvenčním věcem, já ji beru jako velký komplex, a proto prolínám chemii, toxikologii, první pomoc a tak dále. Já to beru jako jeden velký balík. Koneckonců když jsou dny s IZS, tak to je taky POKOS, že? Plníme úkoly ostatní složky IZS. Další předmět máme didaktika přípravy občanů k obraně státu. To je můj předmět a tam právě POKOS rezonuje strašně moc. Jdeme na povinně volitelné předměty. Bezpečnostní aspekty ochrany obyvatelstva. POKOS s velkým P, vnímán z různých pohledů. Dále máme předmět jaderná zařízení, kde se bavíme o fyzice jádra, jaderných elektrárnách, dozimetrie ionizujícího záření a ochrana proti němu. Krásný POKOS. Teorie řízení a metody rozhodování, krizový management a řízení, mezinárodní souvislosti bezpečnosti a ochrany obyvatelstva. Poslední zmíněný předmět propojuje všechno to mezinárodní, a jak se to promítá do naší legislativy a výuky. Poslední předmět máme obrana České republiky, název mluví sám za sebe. V bakalářském studiu se mluví o věcech z toho nepedagogického. Po bakalářském studijním programu se studenti stanou asistenty, to znamená těmi pomocníky ve výuce. Nemají plnou pedagogickou erudici a v tom navazujícím studiu opravdu dbáme na to, aby se propojilo to, co mají teoreticky v sobě, aby se naučili, jak to učit. Aby z nich byly opravdu kantoři. Ted' máme první výstup magistrů, kteří dokončili studijní obor učitelství tělesné výchovy pro 2. stupeň ZŠ a SŠ a ochrana obyvatelstva.“

Na dotaz, jestli pan profesor spolupracuje s KVV Olomouc odpovídá: *„Ne. Nemám důvod. Já bych spíš čekal zájem od nich. Já jsem akademik, a kdyby mi řekl specialista na POKOS z olomouckého KVV „pane profesore, my bychom chtěli to a to“, tak já to do těch programů dostanu, ale zatím ten požadavek není, tak jedu po své vlastní linii, ale já vím, že ten výstup z fakulty je kvalitní. Ideální spolupráce může být například: na základní škole XY uděláme tento a tento den, my (fakulta) to budeme zastřešovat, my navážeme hasiče a další a vy jako vojáci přistavte tohle a tohle a uděláme nějaký program. Čili výstupem bude, že učitel, který u nás na fakultě dokončí studium a bude na té základce učit tělocvik a v uvozovkách něco jako ochranou obyvatelstva, tak bude vědět o KVV, i o koordinátorovi za POKOS, i o hasičích, policistovi, záchranáři. A učitel bude ten, který řekne například, pane kapitáne, my budeme organizovat tento a tento den, já jsem se o vás dozvěděl ve škole, že jste koordinátor za POKOS, pojd'me navázat součinnost, pojd'me na kávu, domluvíme se, co bychom pro tuto školu mohli udělat. To je můj cíl, to je moje role, ale víc pro ně udělat nemůžu. Oni se neozvali a já, že bych tam šel a nabízel. Já mám své práce dost. Toto je právě*

role koordinátora, že by on měl na sebe nabalit ty specialisty. Mluvit s generálem od hasičů tady na kraji, mluvit se šéfem záchranky a podobně. Svolat je ke kulatému stolu a říct jim: „podívejte se, já jsem koordinátor tady na Krajském vojenském velitelství, čím můžete přispět a pojd'me se o tom pobavit“. Já tam pochopitelně rád půjdu a řeknu, tak já vzdělávám budoucí pedagogy, já vám je na to připravím, aby o vás minimálně věděli. A když to je POKOS, tak bych viděl v roli toho vedoucího někoho v uniformě. Já to přece řídit nebudu. Ten zájem tady zatím není.“

Na dotaz, jestli ví o akreditačních školeních pro učitele a jestli nedostala univerzita / fakulta nabídku na účast na těchto školeních pan profesor odpovídá: *„Já o nich nevím, kdybych o nich věděl, tak tam ti studenti jdou, ale já to nevím. Ale jenom pro srovnání, mám kontakt na pana plukovníka z Ostravy, je to policejní náměstek krajského ředitele a má na starost vzdělávání. Mám s ním domluvený krásný jeden den s policií v Holešově na policejní škole. Pro moje studenty dokonce přijede jejich autobus. S panem plukovníkem se známe z vědecké rady z ostravské fakulty bezpečnostního inženýrství, a to je taky jeden z těch prvků vědecké rady, tam se propojí strašně moc. Přijedu tam já, bývalý voják, garant studijního programu na FTK Univerzity Palackého, teď tam sedí garant jiného programu a tak dále a proběhne oficiální část a začne rozprava neoficiální. Tam se propojují myšlenky. Tam se navážou neuvěřitelné kontakty. Na vědecké rady chodí také lidi z praxe. Ostravská FBI připravuje specialisty zejména pro hasičský záchranný sbor, a protože to je v Ostravě, tak tam je pan zástupce a ví, co se na fakultě učí a co se tam děje. To je strašně důležité.“*

Na dotaz, jestli armáda ČR nezaspala s přípravou občanů k obraně státu, pan profesor reaguje: *„No zaspala. Ona strategie POKOSu je, dokonce si myslím, že je meziresortně celkem akceptovaná, aspoň co mám teda poznatky. Je potřeba POKOS efektivně řídit a zapalovat ty lidi kolem. Kdo chce zapalovat, musí sám hořet a u POKOSu to platí dvojnásob.“*

Na dotaz, jaký má názor na příručku pro učitele, odpovídá: *„S tou pracuji. Já bych k ní měl strašně výhrad, ale pracuji s ní. Nepracuji z hlediska metodického a pedagogického, ale pracuji s ní z hlediska aktuálních náplní. Hledám v ní inspiraci a naši studenti o ní vědí. Ne všechno, co je v příručce, je POKOS. Já vždycky říkám, že když tam ukážou techniku na dvoře, tak to úplně POKOS není. Já mám k tomu trošičku jinou představu. Za nás byly branné dny. Začalo se poplachem, požární poplach, evakuace školy, pak začala chemická příprava. Já teď nehodnotím, že to ti učitelé demagogicky učili. Děti museli nosit ochranné masky a nevěděli proč. Ten podtext nehodnotím. Přesun, opekli se párky, střelba*

ze vzduchovky, skok do dálky, nošení raněných. Tohle je POKOS. Teď je to realizovaný tak, že se udělá den s IZS, což je naplnění podmínky zákona o integrovaném záchranném systému, že tam mají povinnost dělat preventivní výchovnou činnost. Mě třeba mrzí, že toto není v zákoně o ozbrojených silách. Proč tam není zakotveno preventivně působit? Proč to tam bezpečnostní složky mají a ozbrojené síly ne?“

Mgr. Olga Halášová, Ph.D.

Doktorka Halášová je vysokoškolský pedagog z fakulty tělesné kultury, Univerzity Palackého v Olomouci. Přípravuje budoucí učitele v oblasti ochrany obyvatelstva. Rozhovor probíhal na Univerzitě Palackého v Olomouci.

Na otázku, zdali se seznámila či využívá příručku pro učitele základních a středních škol k problematice POKOS odpovídá: *„Neviděla jsem ji. Nevím, jestli ji armáda rozesílala na školu. Vidím, že jsou v příručce dokonce podklady k výuce (nabídl jsem připravený výtisk k nahlédnutí), metodické doporučení, legislativa, začlenění problematiky do RVP. Je to tady všechno rozepsané a příručka je ke stažení. No, takže tady vlastně mají učitelé naservírováno, co mají přesně dělat. Ono celému POKOSu docela nahrává tato doba. Nejdříve COVID, potom Ukrajina, takže kdyby to armáda rozjela, tak si myslím, že ty školy budou jenom vstřícné a budou rády, že někdo něco takového bude dělat, protože si myslím, že se v té problematice někteří dost ztrácejí. Kdyby měli jakýkoliv návod, příručku a kdyby se toho na škole někdo ujal, tak si myslím, že budou jenom rádi. Na školách by byli určitě rádi, kdyby zástupci za POKOS byli schopní do školy přijít a prostě tam tu výuku odučit. Privítali by, kdyby tam někdo přišel a buď by to žákům nějakým způsobem představil anebo jim udělat prostě hodinu na dané téma. Kdybych byla já jako ředitel a kdyby mi tohle někdo nabízel, tak neváhám. Chápu, že cílem není, aby armáda učila ve školách, ale aby armáda školila učitelé, ale na druhou stranu mi tady vychováváme budoucí učitele ochrany obyvatelstva, kteří by potom mohli jít učit do škol.“*

kpt. Mgr. Emil Kamenský, vedoucí starší důstojník KVV Brno

Zvolení tiskového mluvčího pro rozhovor bylo z toho důvodu, že je to zároveň koordinátor za POKOS na KVV Brno a je to klíčový prvek při vzdělávání učitelů

ale i pro další přípravu učitelů na jejich výuku k problematice obrany státu. Rozhovor probíhal na KVV v Brně.

Otázka: Nabízí KVV Brno certifikační školení přímo na školách, krajských úřadech nebo jinou cestou?

kpt. Kamenský: *„Komunikujeme s vedoucím odboru školství na krajském úřadě (jihomoravském), ti s tím nemají problém a vždy vyjdou vstříc. Vždycky, když tam pošlu informace, například o termínech školení, tak oni ho zveřejní a já pak hnedka vidím, že už druhý, třetí den přihlášky přicházejí. Za poslední roky se zájem o akreditační školení značně zvětšil.“*

„U nás si myslím, že víc toho, co se týče oslovování, udělat nejde. Samozřejmě, když budou nějaké nové možnosti, tak to určitě vyzkoušíme. Krajský úřad je, co se týče oslovování, asi nejlepší varianta, protože je zřizovatelem středních škol. Základní školy jsou celkem zvyklé si přes krajský úřad informace dohledat. Přece jen na základky by to muselo jít přes konkrétní obce, respektive přes obce, s rozšířenou působností. To jsme zkoušeli a úplně to tak efekt taky nemělo. Takže krajský úřad nejlepší varianta, jak informovat školy o akreditovaných školeních a akcích. Jinak školení je pro stávající pedagogy, pro ty budoucí to úplně nastavené není. Poptávka od nadřízených úplně není. Nezakazují, je to v pořádku, když to pro ně uděláme, ale není to systémově ošetřeno. Takže je to jenom o tom KVV a zpravidla to souvisí s tím, jestli je na té škole nějaký bývalý voják z povolání nebo někdo takový, který KVV naváže spolupráci. My se to zkusili na Masarykově univerzitě. Psal jsem přes datovou schránku na pedagogickou fakultu a proběhlo to bez nějaké odezvy. Zkoušíme to i na nějaké soukromé školy nebo VOŠ, které se zabývají vzděláváním. Určitě to zkoušíme, zkoušet budeme, ale je toho hrozně moc. Od letošního roku nám do toho přibyly branné dny a branný závody. Protože na KVV Brno je na POKOS jedno místo, a to je zároveň místo pro tiskového informačního důstojníka. Takže spoustu práce jako tiskový mluvčí, což znamená články, fotky plus akce POKOS. Školení učitelů dobrý, to můžu jet sám a udělám to. Budeme teď teda do školení zapojovat i první pomoc, takže když tady mám vojáka s CLS kurzem (Combat Lifesaver), tak to může udělat on. Takže je školení o jednom až dvou lidech, což je v pohodě. Na branné závody a branné soutěže je potřeba mít s sebou 5 až 10 lidí, což se těžko shání.“

Otázka: Vaše funkce se jmenuje přímo koordinátor POKOS / Tiskový informační důstojník?

kpt. Kamenský: „Funkce se jmenuje vedoucí starší důstojník. V názvu funkce POKOS nemá, ale má jej ve funkční náplni stejně jako práci tiskového informačního důstojníka. Takže v jednom člověku dělá tyhle dvě věci.“

Otázka: Budou se do budoucna navyšovat počty na KVV Brno na oblast POKOS?

kpt. Kamenský: „No, už se to tom mluví tři až čtyři roky, ale je to spjaté se změnou zákona 222/1999 Sb. o zajišťování obrany ČR. V něm by se měl více prolnout POKOS.“

Otázka: S rekručním střediskem KVV Brno spolupracuje?

kpt. Kamenský: „V zásadě POKOS není nábor. Pan inženýr Gerhát (spoluautor příručky pro učitele základních škol a středních škol k problematice POKOS) to striktně odděloval a akce, který jsme dělali my jako KVV, tak tam „náboráři“ nemohli. Teď se to nějakým způsobem uvolnilo, protože ať chceme nebo tak když se někde objeví armáda, tak to prostě nábor v uvozovkách. Na akcích a přednáškách se lidi logicky ptají, jaké jsou vstupní podmínky do armády, jaké jsou přijímačky a tak dále. Takže papírově se to neprolíná, ale prakticky samozřejmě jo, protože to má tolik společného.“

Otázka: Co se týče materiálu pro školy a učitele. To distribuujete vy jako KVV nebo někdo jiný?

kpt. Kamenský: „To děláme my. Například příručka pro učitele, kterou držím, už končí a tohle co mám je taky poslední kus (pozn. jde stáhnout z webu pokos.army.cz). Tuhle příručku dostává každý učitel na akreditačním školení. Obsah příručky je v podstatě kopíruje obsah školení učitelů. Vychází z rámcových vzdělávacích programů, to znamená, že ta tematika, která v příručce je, by měla být obsažena ve školním vzdělávacím programu.“

„Čtyři, pět let zpátky, byla příručka přes krajský úřad distribuována na školy. Někam se dostala, někam ne. Někteří učitelé, když je mám na školení, příručku znají a naopak jsou i učitelé, kteří o ní nemají ponětí. Teď probíhá aktualizace příručky a školení pro učitele dostalo novou akreditaci.“

Otázka: Jaký je věkový průměr učitelů na akreditačních školení, které pořádá KVV Brno?

kpt. Kamenský: „To je průřez. Od mladých učitelů až po ty starší, ale asi převažují pořád ti starší. Dejme tomu těch 45+. Mladší bývají v menšině, ale jsou na každém školení zastoupeni. Prostě na školeních najdeme zástupce všech věkových skupin.“

Otázka: Na školeních máte pedagogy, kteří problematiku na školách vyučují nebo tam chodí i ti, kteří se problematice na škole nevěnují?

kpt. Kamenský: „*Bud' je na školení ředitel školy, nebo jeho zástupce, což je u menších škol logické. Jinak jsou to učitelé, kteří se na škole problematice věnují. Samozřejmě, že se někdy stane, že se pedagog musí ze školení omluvit, a tak škola pošle náhradního učitele, který aspoň může na škole předat informace ze školení.*“

Otázka: Podíleli jste se jako KVV Brno na návrzích k případným změnám v připravované revizi RVP?

kpt. Kamenský: „*RVP řeší Praha, my jsme se podíleli na úpravách prezentace, která je využívána v rámci akreditačních školení. Prezentace je pro všechny KVV stejná, maximálně pár odlišných věcí bude vzhledem k regionu, ve kterém školení probíhá. Ten základ je všude stejný, aby učitelé ať přijdou v Ostravě nebo v Praze dostali totožné informace. Provádíme i aktualizace prezentace, kdy na základě zkušeností upravujeme obsah a zapracováváme čerstvé informace.*“

Otázka: Akreditační školení pro učitele vede na KVV Brno jenom koordinátor za POKOS?

kpt. Kamenský: „*V zásadě to dělají „pokosáci“. Koordinátoři za POKOS existují zhruba dva roky a do té doby to dělali lektori z KVV, kteří prošli školením. I dál to tak funguje, protože jeden školitel pro učitele je málo.*“

Otázka: Máte stanovený počet školení pro učitele, které musíte jako KVV Brno provést?

kpt. Kamenský: „*Jestli si dobře pamatují, tak by jich mělo být 6 za rok.*“

Otázka: Probíhá u KVV Brno spolupráce s nějakými spolky?

kpt. Kamenský: „*Ne. Některé školy využívají nabídek různých spolků, což není úplně vždy šťastné řešení. Armáda nemůže garantovat obsah, stanoviska, bezpečnost při těchto aktivitách. Akreditace pro spolky, které by fungovaly v systému POKOS, prakticky nefunguje. Já se dostanu maximálně k seznamu spolků, které čerpají dotace pro svoje aktivity.*“

Otázka: Spolupracuje KVV Brno v oblasti POKOS se složkami IZS?

kpt. Kamenský: „*S těmi se nespolupracuje. Myslím si, že to je chyba! Víím, že hasiči měli například problémy, když jsme spolu s nimi prezentovali chemickou přípravu. Před pandemií jsem byl na jednání u hasičů, kde jsme se domlouvali na spolupráci, ale přišel*

COVID a všechno se přerušilo. Ideální by bylo spojit síly a dělat věci společně. Abychom školám neubírali kapacity tím, že se v jeden objeví hasiči a druhý den my, armáda. Nejlepší by byla domluva na centrální úrovni, kdy by se MO a GRH HZS domluvilo na spolupráci. Například v rámci našich školení pro učitele spojit síly a školení rozšířit o IZS.“

Otázka: Na akreditační školení přijímáte jenom pedagogy nebo i někoho dalšího?

kpt. Kamenský: *„Přijímáme i asistenty pedagogů a podobně. Nicméně školení je určeno pro pedagogy.“*

Otázka: Jaké dokumenty a podklady učitel na akreditovaném školení dostane?

kpt. Kamenský: *„Dostane příručku pro učitele. Ta se v rámci školení prochází. Jsou v ní problematiky obecně známé, ale taky problematiky ne všem úplně známé nebo jasné, takže je učitelům objasňujeme. Nejčastěji padají otázky na téma branná povinnost a aktivní zálohy.“*

Otázka: Provádí se zpětná vazba z akreditačních školení vedenými KVV Brno?

kpt. Kamenský: *„Zpětná vazba ze školení byla nastavena centrálně, ale zrušila se. Teď u nás probíhá v rámci školení formou diskuse na závěr zaměstnání.“*

Otázka: Chodíte do škol dělat jenom branné dny a soutěže nebo se zúčastňujete i samotné výuky v rámci například dějepisu, občanské výchovy?

kpt. Kamenský: *„Stalo se mi to jenom dvakrát. Jedna byla cca na půl hodiny o AČR a druhá o zapojení armády do IZS. Ono to taky záleží na aktivitě a informovanosti učitelů, jestli možnosti využijí a spojí se s KVV. Na konkrétní výuku tedy moc nejezdíme.“*

Otázka: Jak to je s účastí vysokoškolských pedagogů z pedagogických fakult na akreditačním školení KVV Brno?

kpt. Kamenský: *„Ti určitě mohou školení absolvovat. I budoucím pedagogům jsou dveře otevřené. V praxi se ale jejich účast rovná nule.“*

Garant projektu POKOS, Mrg. Vendula Kwasniaková, Sekce obranné politiky a strategie Ministerstva obrany

Jako poslední proběhlo dotazování garantky projektu POKOS.

Otázka: Připomínkovala jste jako garant projektu POKOS vznikající revizi RVP, která by se měla implementovat v roce 2024. Z posledních RVP roku 2021 totiž vymizela např. AČR apod.?

Mgr. Kwasniaková: „*Pokud máte na mysli RVP platné od 1. 9. 2021, kde vypadla např. AČR, MO nepřipomínkovalo, nevěděli jsme o tom. Na nových RVP, které se připravují v souvislosti s reformou školství dle Strategie 2030+, se snad podílet budeme - MŠMT to slíbilo a bojujeme o to, jak je to možné, abychom vliv měli a prosadili POKOS zpět!*“

Otázka: Chystá se aktualizace příručky pro učitele ZŠ a SŠ?

Mgr. Kwasniaková: „*Ano, pracuje se na aktualizaci.*“

Otázka: Jsou dostupná vyhodnocení úkolů, které jsou zadané Konceptí POKOS 2019–2024?

Mgr. Kwasniaková: „*Nemyslím si, že se jedná o veřejnou informaci. Dle Koncepte MO předkládá vládě informaci o plnění úkolů co 2 roky.*“

Ing. Miroslav JURENKA, Ph.D.

Akademický pracovník na fakultě vojenského leadershipu Univerzity obrany s mnohaletými zkušenostmi vojáka z povolání a poté i jako pedagoga na vysoké vojenské škole. Podílel se na zpracování Koncepte POKOS. Rozhovor probíhal na Univerzitě obrany v Brně.

Dle jeho názoru není třeba učitelům vysvětlovat, jakou metodu mají zvolit. Oni vědí, jaká metoda je pro výuku dané problematiky nejvhodnější. Jsou také schopni rozpoznat, kteří žáci jsou problémoví v přístupu k výuce a kteří jsou naopak schopni v 7. nebo 8. třídě zpracovat referát k dané problematice.

Zmiňuje, že Ministerstvo obrany mělo zahájit proces POKOS paralelně s Ministerstvem vnitra. Váhalo až do roku 2012, kdy náměstek ministra vnitra, tehdejší Generální ředitel HZS ČR generál Štěpán, už dávno přípravu ve školách podchytil (jak finančně, tak organizačně). Později bylo těžké se do škol s projektem POKOS dostat. Leckdy to bylo neprůchodné přes ředitele škol, i když to nařídila vláda. Nakonec byli někteří ředitelé škol donuceni

ke spolupráci, ale jak Jurenka upozorňuje, je velký rozdíl mezi donucením a být od začátku přesvědčen.

Jurenka uvádí, že armáda využívá POKOS na ZŠ nejen k přípravě žáků a k prezentaci Armády ČR, ale i k náboru budoucích studentů.

4.2 Návrh na zefektivnění procesu vzdělávání a přípravy učitelů

Návrhová kapitola vychází z výsledků komparace a zjištěných informací z uskutečněných rozhovorů, lze navrhnout doporučení k zefektivnění procesu vzdělávání a přípravy učitelů k výuce problematiky obrany státu v těchto oblastech.

4.2.1 Akreditované školení POKOS pro učitele

Školení rozšířit i pro studenty pedagogických fakult v rámci jejich studia a pro studenty oborů ochrany obyvatelstva jej zavést pevně do školních programů. Vedle akreditačního školení nabídnout veřejnosti podobné bezplatné školení o POKOS například pro vedoucí táborů, vedoucí a instruktory tematických kroužků a podobně.

Na akreditačním školení nabídnout učitelům více než příručku pro učitele. Viz doporučení k literatuře. Na závěr akreditačního školení provést s účastníky školení, zhodnocení zaměstnání například pomocí dotazníků a toho vyhodnocení centrálně vyhodnocovat a dělat na základě něj korekce školení. Nyní podle zjištěných skutečností ne úplně funguje.

Přes krajské úřady, popřípadě obce s rozšířenou působností, udělat průzkum, jaké školy ještě nevyslaly žádného učitele na akreditované školení. Ty následně cíleně kontaktovat a školení nabídnout. V rámci škol by bylo ideální mít z řad pedagogů koordinátora za POKOS (absolvent akreditačního školení). Na ZŠ jsou koordinátoři za spoustu oblastí (například koordinátor za environmentální aktivity, ITC koordinátor a podobně), kteří dostávají specializační příplatek, což by je mohlo motivovat. Doporučením je mít na každé ZŠ aspoň jednoho pedagoga, který absolvoval akreditační školení POKOS a měl tak relevantní informace o programu MO.

Akreditační školení AČR propojit se složkami IZS, konkrétně s HZS ČR, který je garantem v problematice ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí. Učitelé by tak dostali komplexní pohled na problematiku ochrany obyvatelstva a obrany státu.

4.2.2 Komunikace s rodiči

Jako návrh v této opomíjené oblasti je zlepšení komunikace učitelů s rodiči v otázce přítomnosti ozbrojených složek na škole, jakožto součást výuky. Doporučení je zařadit toto téma do akreditačních školení pro učitele. Ne všichni rodiče si přejí, aby se jejich děti ve škole v rámci projektových dnů seznamovaly se zbraněmi, vojenskou technikou a podobně. V dnešní době má každá škola nastavený svůj vlastní systém komunikace s rodiči, kdy na některých školách předem o nadcházející prezentaci armády ve škole rodiče informují. Jinde se o tom rodiče ani nedoví.

4.2.3 Webové stránky POKOS

Zefektivnění procesu přípravy učitelů by zajisté zlepšila kvalitní podpora skrze webové stránky. Ty ale nejsou „moderní“ a „uživatelsky přívětivé“, což přiznává i Analýza provádění přípravy občanů k obraně státu uvedená v Koncepci POKOS 2019–2024. Na webu pokos.army.cz, jsou zastaralé dokumenty, jako např. neaktuální Bezpečnostní strategie ČR, Obranná strategie ČR, neaktuální začlenění problematiky v RVP apod. KVV, které jsou garantem za POKOS ve svých teritoriích, mají taktéž na webech neaktuální dokumenty a leckdy i nefunkční odkazy, což nebudí dobrý dojem uživatele internetu, který si přišel pro informaci. Například hlavní web armádní rekrutace <https://kariera.army.cz/> je atraktivní, přehledný a hned návštěvníka zaujme. Webová sekce pro učitele by měla být rozpracovanější s aktuálními informacemi.

Doporučením je také větší využití platforem jako např. Twitter, Instagram nebo YouTube, ze kterých by mohli učitelé pro svoji výuku čerpat podklady. Zde se POKOS prezentuje jenom okrajově.

4.2.4 Pedagogické fakulty vysokých škol

Zefektivnění procesu vzdělávání budoucích učitelů by pomohlo prohloubení spolupráce pedagogických fakult vysokých škol se svými KVV v otázce přípravě budoucích pedagogů. Prohloubit na pedagogických fakultách povědomí o možnostech využití KVV v jejich budoucí práci na školách. Dále na fakultách při přednáškách na témata obrany státu využít specialisty z řad AČR.

4.2.5 Krajská vojenská velitelství

Zefektivnění procesu přípravy učitelů by jistě pomohlo na KVV navýšení pozic za oblast POKOS. KVV by tak měla větší kapacity na podporu budoucích i stávajících učitelů. Ať už na podporu dalšího vzdělávání učitelů nebo pomoci na přípravu výuky problematiky obrany státu. Celému procesu by také prospěla užší spolupráce KVV s rekruotačními středisky. Rekruotační střediska jsou zodpovědná nejen za nábor do armády, ale také za nábor nových studentů na vojenské školy. KVV by tedy mohla v rámci akreditačních školení a další činnosti na školách nejen podpořit nábor na vojenské školy, ale také relevantně zodpovídat otázky učitelů a žáků ve spojitosti s vojenským školstvím. Dle diskuse s kpt. Kamenským z KVV Brno se takové dotazy často objevují.

4.2.6 Literatura

Velkým problémem je pro pedagogy nedostatek podkladů pro výuku. Příprava pedagogů na výuku s obsahem problematiky obrany státu je tedy z velké části čerpána z internetu nebo na internetových stránkách se sdíleným obsahem pro učitele jako je například dumy.cz nebo ucitelnice.cz.

Skripta Příprava občanů k obraně státu, určena především pro studenty dvouoborového studia studijního oboru ochrana obyvatelstva se zaměřením na vzdělávání na FTVS UK uvádějí, že mohou být použita jako vhodný studijní materiál pro učitele ZŠ a SŠ (Vilášek a Gerhát, 2017). Oproti příručce POKOS pro učitele, skripta na internetu nenajdeme v digitální podobě a například v Moravské zemské knihovně je jeden výtisk, který jde vypůjčit pouze prezenčně na studovnu. Skripta ve svém textu uvádějí, že mohou být použita jako vhodný studijní materiál pro učitele ZŠ a SŠ, nicméně ti se ke skriptům nemají jak dostat. Paradoxně sama skripta přiznávají, že je předmět POKOS nový, a tudíž nejsou žádné dostupné materiály k výuce předmětu POKOS.

Doporučením je častější aktualizace příručky pro učitele, které nemusí být opětovně tištěny, ale aby byla elektronicky distribuována do škol, což se systémově neděje. Učitelé stejně v hojně míře využívají výpočetní techniku v přípravě na výuku a podklady v elektronické podobě odbourávají scanování obrázků a přepisování textů z příručky. Dalším doporučením je, do příručky zakomponovat všechny přílohy, které jsou k příručce dostupné na webu pokos.army.cz a udělat tak příručku komplexní.

Zefektivnění a zjednodušení přípravy učitelů na výuku by určitě pomohla učebnice POKOS pro samotné žáky. Na druhém stupni by pokryla výuku k problematice obrany státu a MO

by ji tak mohlo svým obsahem využít jako výraznou pomoc učitelům při výuce. Ukázkovým příkladem z historie je příručka Československého Orla z roku 1934, která je svým obsahem až nečekaně blízko dnešní době.

Obrázek 5 Příručka Československého Orla z roku 1934 (vlastní)

4.2.7 Prezenční programy pro základní školy a projektové dny s přítomností AČR na ZŠ

Školami jsou hodnoceny pozitivně, nicméně nejde o klasický POKOS. Ten má charakter vzdělávání. Doporučením je více se zaměřit na vzdělávací činnosti, do kterých zapojovat více učitele, což bylo v historii branné výchovy standardem.

Ve směrnících o branných cvičení také dříve stálo, že je nežádoucí, aby se v čase vyhrazenému k brannému cvičení čas věnoval ukázkám výcviku, prezentaci techniky a podobně. K tomu se mělo využít při jiných příležitostech (Fencel, 1988). Doporučením je tedy ponaučit se z historie a efektivně využívat čas strávený vzděláváním ve školách, respektive čas strávený prezentací armády.

Dnes také často vidíme, že učitelé předají žáky a programu se neúčastní. Opět poučení a doporučení z nedávné historie, kdy hrál třídní učitel neodmyslitelnou roli v problematice branné výchovy a účastnil se veškeré přípravy se svými žáky.

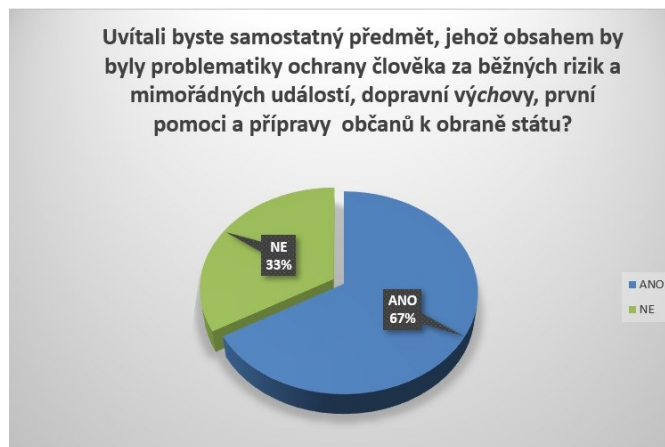
4.2.8 Spolupráce s armádou České republiky

Dle výsledků diskuse s profesorem Otřísalem je doporučením nabídnout učitelům pomocnou ruku při provádění výuky v tématech obrany státu, kde by mohli příslušníci AČR odvést část hodiny zaměřené na POKOS.

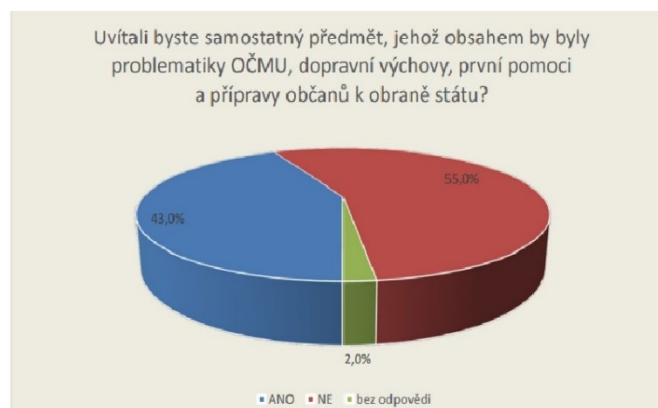
Za připomenutí z historie stojí, že za účinnou pomoc příslušníků ozbrojených sil se pokládala nejen metodická, ale i materiální pomoc (Fencel, 1988).

4.2.9 Rámcové vzdělávací programy

Na základě vyhodnocení evaluačních dotazníků od účastníků vzdělávacích programů „Ochrana člověka za běžných rizik a mimořádných událostí“ pořádaných HZS krajů v kalendářních letech 2018 a 2021, doporučena užší spolupráce MO a MŠMT na tvorbě RVP. Dle vyhodnocení dotazníku se totiž ukazuje názorový rozdíl v čase. Velká podpora zavedení samostatného předmětu, jehož obsahem by byly problematiky ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí, dopravní výchovy, první pomoci a POKOS v roce 2018, vystřídala obava vytížených učitelů v době pandemie COVID-19 ze zavedení dalšího předmětu do výuky. Přitom by zavedení samostatného předmětu odbouralo spoustu současných problémů při průřezovém systému začleňování problematiky do ŠVP. Zjednodušilo by to přípravu učitelů na danou výuku, do které by se ideálně zapojili odborníci z IZS, AČR a podobně. (Ministerstvo vnitra, GŘ HZS ČR, 2018, 2022)

Obrázek 6 Vyhodnocení evaluačních dotazníku v roce 2018 (hzscr.cz)

Obrázek 7 Vyhodnocení evaluačních dotazníku v roce 2021 (hzscr.cz)

ZÁVĚR

Hlavním cílem práce bylo navrhnout zefektivnění současného procesu vzdělávání a přípravy pedagogů základních škol k výuce problematiky obrany státu. Opatření, která byla navržena na základě zjištěných poznatků, přispějí k zefektivnění a zkvalitnění procesu vzdělávání a přípravy učitelů. Bakalářská práce ukázala pozitiva i negativa z historie ve srovnání s dnešní dobou. Z dobrého by měl systém čerpat inspiraci, ze špatného se ponaučit.

Návrhy pro zefektivnění budou mít předpokládaný přínos pro krajská vojenská velitelství a jejich koordinátory pro přípravy občanů k obraně státu, kdy je bakalářská práce může vést k inspiraci dnes již zapomenutými náměty. Krajským úřadům a obcím s rozšířenou působností jakož to zřizovatelům škol, je práce vodítkem, jak zefektivnit spolupráci s vojenskými a školskými zástupci v otázkách problematiky obrany státu. Pedagogům, budoucím pedagogům a pedagogickým fakultám práce poslouží k rozšíření povědomí o branné výchově a jejím historickým paralelám, nabídne inspiraci k výuce problematiky POKOS a nabídne jim ucelený náhled na proces vzdělávání a přípravy učitelů k výuce témat zaměřených na obranu státu. Práce bude mít také přínos pro oblast civilní obrany, protože se bakalářskou prací prolínají vojenská i nevojenská témata.

Z praktické části je patrné, že řádné vzdělávání a příprava učitelů v obranné a ochranné problematice je esenciální záležitostí při péči o obyvatelstvo, což se historicky potvrdilo. Problematika vzdělávání a přípravy učitelů v této oblasti je široké téma a určitě by se dalo rozšířit například o výzkum obsahu a struktury RVP a ŠVP nebo komparovat systém nastavený v ČR se zahraničním státem, který má POKOS ve školství již zavedený. Tento výzkum by určitě odpověděl na spoustu dalších otázek z oblasti školství ve spojitosti s obranou státu.

Strategické dokumenty a koncepce zmiňují pedagoga jako klíčový prvek ve výchově žáků a studentů k obraně státu. Měl by tedy být jako zásadní element v systému vzdělávání v problematice obrany státu náležitě podpořen.

Praktická část nám také ukázala, jak pestrá je minulost z hlediska vzdělávání a přípravy učitelů k obraně problematice. Při oproštění se od politického, ideologického a zahraničního vlivu je v této problematice velké množství literatury a podkladů pro výuku obrany státu, která je svým obsahem stále aktuální dokonce až nadčasová.

Ponaučení z historických událostí dává věcem smysl a je i jakýmsi vztyčeným prstem, že historie se může opakovat. Paralely ze současnosti a minulosti jasně dokazují, že se člověk

potřebuje spálit, aby se ponaučil. Viz Španělská chřipka v letech 1918-1920, která se nápadně podobá dnešní době. V Československu se tehdy Zemská školní rada rozhodla zavřít všechny školy na našem území a učitelé museli improvizovat. Pandemie COVID-19 v České republice také zastavila výuku, zavřely se školy a učitelé byli opět ti, kteří museli řešit úplně novou situaci a připravovat děti v rámci krizových stavů. Kvalitní a soustavná příprava žáků ZŠ skrze učitele pomáhá při zvládnutí podobných situací a eliminuje případné lidské i ekonomické ztráty.

Téma obrany státu nyní ve společnosti rezonuje čím dál více a je na čase, aby se koncepčními kroky dostala příprava občanů k obraně státu do školních lavic, a kdo jiný to u žáků zaštítí, když ne učitel? Nikdo! Bylo by dobré, kdyby myšlenky našich předchůdců sloužily jako novodobá inspirace a byly brány vážně bez politické a ideologické pachuti.

Při zavádění témat obrany státu do škol se najdou příznivci i odpůrci. Je ale třeba najít kompromis a učitel bude ve finále ten, který zajistí, aby si žáci z výuky odnášeli vědomosti a dovednosti prospěšné pro život. Učitelská profese je stará jako lidstvo samo a zaslouží respekt.

POKOS nejsou jen koncepce a strategické dokumenty, ale je to systémový přístup k obraně státu, který by měl být pro každého z nás přirozenou součástí našeho každodenního života.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BAXA, Kamil a Milan VAIGL, 1986. *Obrana socialistického státu: čítanka*. Bratislava: Vysoká škola ekonomická. Vysokoškolské skriptum.

ČAPÁK, Ivo a Vladimír PECHÁNEK, 1985. *Branná výchova: inovace témat Branná výchova na školách a Zájmová branná činnost pro učitelské směry studia*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně.

ČECHOVÁ, Petra. *Systém přípravy občanů k obraně státu ve Zlínském kraji*. Zlín, 2021. Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati, Fakulta logistiky a krizového řízení, Ústav ochrany obyvatelstva. Vedoucí diplomové práce Ing. Jan Kyselák, Ph.D.

ČESKO, 1999. *Zákon číslo 222/1999 Sb., Zákon o zajišťování obrany České republiky*. In: *Sbírka zákonů České republiky*. [online]. [cit. 2022-06-13]. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/>

ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA. § 1 odst. 3 zákona č. 31/1953 Sb., o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon) - znění od 30. 12. 1958. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2022 [cit. 15. 6. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1953-31#p1-3>

ČESKOSLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA. Vyhláška č. 25/1966 Sb., ministerstva školství a kultury, kterou se vydávají studijní předpisy pro vysoké školy - znění od 1. 5. 1966. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2022 [cit. 15. 6. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1966-25#f3446335>

ČESKOSLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol (školský zákon) - znění od 1. 10. 2004. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2022 [cit. 16. 6. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1984-29#f2795259>

ČESKOSLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 73/1973 Sb., o branné výchově - znění od 15. 3. 1976. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2022 [cit. 15. 6. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1973-73#p11-2-d>

ČESKOSLOVENSKO. *Zákon o branné výchově*, 1937. Praha: Nákladem Svazu dělnických tělocvičných jednot československých.

FENCL, Jaroslav, 1988. *Branná výchova v základní škole: (rukověť pro ředitele a pedagogické pracovníky)*. Praha: SPN.

FRIML, Jan a Petr HANOUSEK, 1986. *Branná výchova pro studující učitelství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

GERHÁT, Ivan, 2019. *Koncepce přípravy občanů k obraně státu: 2019-2024*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky - Vojenský historický ústav Praha. ISBN 978-80-7278-775-3.

GERHÁT, Ivan, 2018. *Příprava občanů k obraně státu: příručka pro učitele základních a středních škol*. 2. vydání. Praha: Ministerstvo obrany České republiky - Vojenský historický ústav Praha. ISBN 978-80-7278-728-9.

GERHÁT, Ivan, 2012. *Koncepce přípravy občanů k obraně státu: 2013-2018*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky - Vojenský historický ústav Praha.

CHLÍBKOVÁ, Daniela - MAZAL, Ferdinand. *Úvaha o vzdělávání v oblasti ochrany obyvatelstva z pohledu nejen historického*. In: *Tělesná kultura*. Olomouc, 2008. Ročník 31. ISSN 1211-6521.

JURENKA Miroslav. *Příprava občanů k obraně státu*. *Vojenské rozhledy* č. 3/2019. Brno, 2019. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Dostupné z: www.vojenskerozhledy.cz.

KÁRNÍK, Zdeněk, 2003. *České země v éře První republiky (1918-1938)*. Praha: Libri. *Dějiny českých zemí*. ISBN 80-7277-119-1.

KAVAN, Štěpán, 2011. *Ochrana obyvatelstva I*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií. ISBN 978-80-87472-06-4.

KLOČKOVÁ, Lenka. *MŠMT od roku 1848 do současnosti*. In: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. [cit. 12-05-2022]. Dostupné z: www.msmt.cz/ministerstvo/165-let-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy?lang=1

KOUCKÝ, Jan, Martin ZELENKA a Radim RYŠKA, 2013. *Zaměstnatelnost a uplatnění absolventů vysokých škol na pracovním trhu 2013*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Středisko vzdělávací politiky. ISBN 978-80-7290-715-1.

KŮSOVÁ, Petra. *Školství v době I. Československé republiky*. Olomouc, 2013. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Katedra společenských věd. Vedoucí diplomové práce Mgr. Gabriela Medved'ová.

KYSELÁK, Jan a Petr ROŽŇÁK, 2022. Branná výchova jako nástroj sociální kontroly. HISTORICKÁ SOCIOLOGIE [online]. 14(1), 129-148 [cit. 2022-07-02]. ISSN 2336-3525. Dostupné z: https://karolinum.cz/data/clanek/10268/HS_14_1_0129.pdf

MATIČKA, Václav, 1978. *Branná výchova*. Brno: Universita J. E. Purkyně.

MECERODOVÁ, Eliška. Branné hry v zájmové branné činnosti v ČSSR a SSSR v letech 1972-1991. Srovnávací analýza. Brno, 2020. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/eog0z/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Olga Bobrzyková.

MERVART, Vladimír, 1936. Branná výchova na škole národní: pro 1. až 8. postupný ročník obec. škol: příručka pro učitele národních škol. Třetí, opravené a doplněné vydání Předvojenské výchovy na škole národní. Praha: Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého. Příručky činné školy.

MINISTERSTVO OBRANY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Obranná stratégia Slovenskej republiky. Bratislava: Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2021. ISBN 978-80-89261-86-4.

MINISTERSTVO VNITRA, GŘ HZS ČR. Vyhodnocení evaluačních dotazníků od účastníků vzdělávacích programů „Ochrana člověka za běžných rizik a mimořádných událostí“ pořádaných HZS krajů v kalendářním roce 2018. Praha: MV-GŘ HZS ČR, 2018. Dostupné z: <https://www.hzscr.cz/soubor/zprava-vyhodnoceni-dotazniku-2018-docx.aspx>

MINISTERSTVO VNITRA, GŘ HZS ČR. Vyhodnocení evaluačních dotazníků od účastníků vzdělávacích programů „Ochrana člověka za běžných rizik a mimořádných událostí“ pořádaných HZS krajů v kalendářním roce 2021. Praha: MV-GŘ HZS ČR, 2022. Dostupné z: <https://www.hzscr.cz/soubor/2022-02-17-vyhodnoceni-dotazniku-ocmu-2021-pdf.aspx>

MORKES, František. Proměny povinné školní docházky. Učitelské noviny: týdeník pro učitele a přátele školy. Praha: 2010. Ročník 33/2010. ISSN 0139-5718.

MORKES, František, 1994. Postavení učitele v předmnichovském Československu. [Praha]: Ústav pro informace ve vzdělávání. Aktuality - informace. ISBN 80-211-0182-2.

PAVLÍK, Luboš, 1981. *Branná výchova pro studující učitelství základních a středních škol*. Praha: SPN.

PECHÁNEK, Vladimír, 1984. Vybrané kapitoly z didaktiky branné výchovy. Brno: Univerzita J. E. Purkyně.

PETRÁŠ, René, 2009. Menšiny v meziválečném Československu: právní postavení národnostních menšin v první Československé republice a jejich mezinárodněprávní ochrana. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1639-1.

POSPÍCHAL, Miloslav, ed., 1996. Padesát let: z dějin obnovené univerzity. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého. ISBN 80-7067-626-4.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha: MŠMT, 2021 [cit. 02-05-22]. Dostupné z: <https://revize.edu.cz/files/rvp-zv-2021-s-vyznaceny-mi-zmenami.pdf>

REITMAYER, Ladislav, 1980. *Branná výchova pro studující učitelství na 1. stupni základní školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

SALFELLNER, Harald. Španělská chřipka: příběh pandemie z roku 1918. Přeložil Pavel CINK. Praha: Vitalis. ISBN 978-80-7253-332-9.

SCHNEEBERGROVÁ, Julie, Marica POTOČKOVÁ a Otakar ZÁBOJ, 1947. Tabulové rozvrhy tělesné a branné výchovy veškeré mládeže do 15 roků. 3. vydání. Praha: Komenium. Knihovna tělesné výchovy mládeže.

SMETÁČKOVÁ, Irena a Lucie JARKOVSKÁ, 2006. Gender ve škole: příručka pro budoucí i současné učitelky a učitele. Praha: Otevřená společnost. ISBN 80-903331-5-X. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:0a9defa0-ced7-11e3-b110-005056827e51>

SPIPKOVÁ, Vladimíra, 2004. Současné proměny vzdělávání učitelů. Brno: Paido. ISBN 80-7315-081-6.

SPIPKOVÁ, Vladimíra, 2016. Přístupy české vzdělávací politiky po roce 1989: Deprofesionalizace učitelství a učitelského vzdělávání?. *Pedagogika* [online]. 66(4) [cit. 2022-07-26]. ISSN 2336-2189. Dostupné z: [doi:10.14712/23362189.2016.348](https://doi.org/10.14712/23362189.2016.348)

STEM, 2022. Ruská agrese proti Ukrajině: analýza nálad české veřejnosti. *Stem.cz* [online]. [cit. 2022-07-11]. Dostupné z: <https://www.stem.cz/ruska-agrese-proti-ukrajine-analyza-nalad-ceske-verejnosti/>

TESAŘOVÁ, Radka. *Branná výchova a obrana státu v českém školství*. Brno, 2016. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/kzodm/diplomova_prace.pdf. Diplomová práce.

Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Mgr. Radim Štěrbá, Ph.D., DiS.

TÓTH, Andrej, Lukáš NOVOTNÝ a Michal STEHLÍK, 2012. Národnostní menšiny v Československu 1918-1938: od státu národního ke státu národnostnímu?. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta. ISBN 978-80-7308-413-4.

TRNKA, František, 1938. Metodika branné výchovy na školách národních. Brno: Tělesná výchova mládeže.

VILÁŠEK, Josef a Ivan GERHÁT, 2017. Příprava občanů k obraně státu. Praha: Falešník Ondřej Ing. - FALON. ISBN 978-80-87432-24-2.

ZAJÍC, Marek. Příprava civilního obyvatelstva k obraně ČR. Praha 2021. Dostupné z: https://is.vsfs.cz/th/mfek6/DP_Priprava_civilniho_obyvatelstva_k_obrane_CR.pdf.

Diplomová práce. Vysoká škola finanční a správní, Fakulta právních a správních studií. Vedoucí práce doc. JUDr. Štěpán Kalamár, Ph.D.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

AČR	Armáda České republiky
CBRN	Chemical, biological, radiological and nuclear (Chemická, biologická, radiologická a jaderná)
CLS	Combat Lifesaver
CPO	Civilní protiletectká ochrana
ČR	Česká republika
ČSR	Československá republika
ČSSR	Československá socialistická republika
DOSAAF	ДОСААФ, Добровольное общество содействия армии, авиации и флоту (Dobrovolná společnost pro spolupráci s armádou, letectvem a námořnictvem)
EU	Evropská unie
FBI	Fakulta bezpečnostního inženýrství
FTK	Fakulta tělesné kultury
GDPR	General Data Protection Regulation (Obecné nařízení o ochraně osobních údajů)
GŘ HZS	Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru
IZS	Integrovaný záchranný systém
KVV	Krajské vojenské velitelství
MO	Ministerstvo obrany
MŠMT	Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Severoatlantická aliance)
ORP	Obec s rozšířenou působností
POKOS	Příprava občanů k obraně státu
RVP	Rámcový vzdělávací program
SOPS MO	Sekce obranné politiky a strategie Ministerstva obrany
SSSR	Sovětský svaz socialistických republik

SŠ	Střední škola
SVAZARM	Svaz pro spolupráci s armádou
ŠIS	Štábní informační systém
ŠVP	Školní vzdělávací program
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
VG	Víceleté gymnázium
VOŠ	Vyšší odborné školy
VŠ	Vysoká škola
ZHN	Zbraně hromadného ničení
ZŠ	Základní škola

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Pozvánka na akreditační školení (zkola.cz)	25
Obrázek 2 Soutěž POKOS pro ZŠ a SŠ (pokos.army.cz).....	29
Obrázek 3 Národnost československých státních příslušníků roku 1921 (Tóth, Novotný a Stehlík, 2012).....	36
Obrázek 4 Přepočítání platů vzhledem k průměrným mzdám (Pedagogická komora, z.s.)	38
Obrázek 5 Příručka Československého Orla z roku 1934 (vlastní)	61
Obrázek 6 Vyhodnocení evaluačních dotazníků v roce 2018 (hzscr.cz)	62
Obrázek 7 Vyhodnocení evaluačních dotazníků v roce 2021 (hzscr.cz)	62

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Přístupy ke vzdělávání učitelů	37
Tabulka 2 Porovnání společenského postavení a odměňování učitelů.....	39
Tabulka 3 Politický vliv na výuku problematiky obrany státu.....	40
Tabulka 4 Spolupráce s armádou na vzdělávání a přípravě učitelů.....	42